Θρησκευτικά Γ΄ Λυκείου

Χριστιανισμός και σύγχρονος κόσμος

Βιβλίο μαθητή στα
Θρησκευτικά Γ΄ Λυκείου

Χριστιανισμός και σύγχρονος κόσμος

Το βιβλίο μαθητή για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών της Γ΄ Λυκείου βασίστηκε στο Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», Θρησκεία και Σύγχρονος κόσμος, που επιμελήθηκαν οι Κ. Τριανταφυλλίδου και Εμμ. Παπαϊωάννου, και σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Την εισήγηση για την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για το χρονικό διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το μάθημα των Θρησκευτικών.

Β) Την εισήγηση σχετικά με τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά στις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του μαθήματος και στη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/ μαθητριών.

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της επιτροπής ο Μάριος Κουκουνάρας Λιάγκης.

Εικονογράφηση εξώφυλλου και οπισθόφυλλου: Communion of Saints Acrylic Print, Canvas, by Elise Ritter.

Γραφιστική επιμέλεια εξωφύλλου Γιάννης Σπίνος, **αποσπασμένος εκπαιδευτικός στο ΙΕΠ.**

Εικονογράφηση εισαγωγικής σελίδας ΘΕ: Σοφία Παπαθανάση Βγόντζα.

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ενιαίας Ενταξιακής Εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Χριστιανισμός και σύγχρονος κόσμος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ

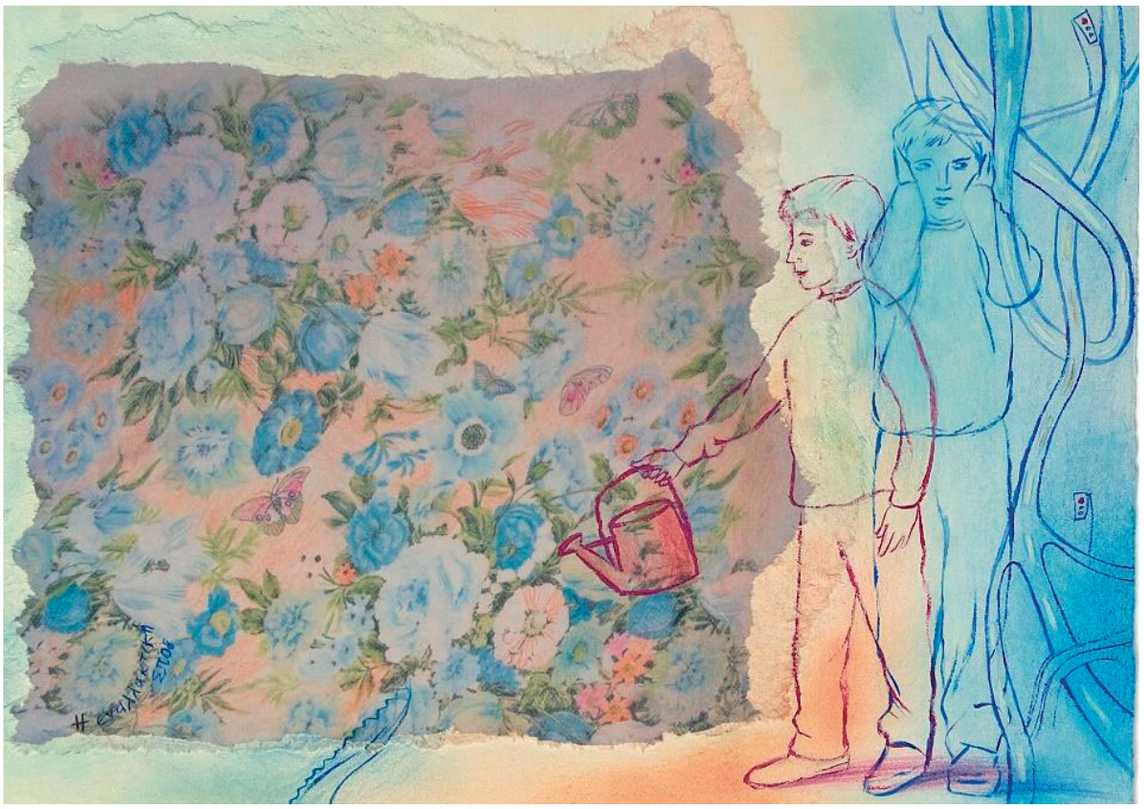
Θρησκευτικά Γ΄ Λυκείου

Χριστιανισμός και σύγχρονος κόσμος

Το βιβλίο αυτό αποτελεί βιβλίο εργασίας του μαθητή/της μαθήτριας στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών. Οι πηγές –κείμενα και εικόνες– αποτελούν αφορμήσεις για ποικίλες συμμετοχικές δραστηριότητες, προβληματισμούς και συζητήσεις, αλλά και οδοδείκτες για την ερμηνεία, κατανόηση και αποκωδικοποίηση της σχέσης Χριστιανισμού και σύγχρονου κόσμου. Ελπίζουμε και ευχόμαστε το μάθημα να ενθαρρύνει την ανάληψη προσωπικής ευθύνης, τον σεβασμό και την αλληλεγγύη.

1. ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

- **Επιστήμη και θρησκεία**
- **Ηθική της τεχνολογίας**
- **Εφαρμογές της Γενετικής**
- **Οικο-θεολογία**

1.1 ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η αξία της επιστήμης στη σύγχρονη σκέψη

Ας συζητήσουμε το θέμα: «Πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς την ιατρική και τις ανακαλύψεις της;».

Η θέση της επιστήμης και της Ορθόδοξης θεολογίας στην κατανόηση του κόσμου

Ας διαβάσουμε ο καθένας και η καθεμία από εμάς το παρακάτω κείμενο και με αφορμή αυτό ας γράψουμε μία σκέψη. Σκοπός είναι να μοιραστούμε τις απόψεις μας, συζητώντας σχετικά με το πώς κατανοούν τον κόσμο η επιστήμη και η πίστη αντίστοιχα.

Επιστήμη και θρησκεία

[…] Λένε ότι η επιστήμη τα καταφέρνει όλα, ότι δεν υπάρχει στην φύση μυστικό που η επιστήμη δεν μπορεί να ανακαλύψει. Εμείς τι μπορούμε να απαντήσουμε σ' αυτά;

Θα τους απαντήσουμε το εξής: Έχετε απόλυτο δίκαιο. Δεν μπορούμε να περιορίσουμε την ανθρώπινη διάνοια που ερευνά την φύση. Ξέρουμε ότι σήμερα η επιστήμη γνωρίζει μόνον ένα μέρος απ' αυτά που θα έπρεπε εμείς να ξέρουμε για την φύση. Γνωρίζουμε επίσης ότι οι δυνατότητες της επιστήμης είναι μεγάλες. Σ' αυτό έχουν δίκαιο και δεν το αμφισβητούμε. Τι λοιπόν αμφισβητούμε εμείς; Γιατί δεν αρνούμαστε την θρησκεία όπως το κάνουν αυτοί και δεν την θεωρούμε αντίθετη προς την επιστημονική γνώση; Μόνο γιατί … είμαστε σίγουροι πως εκτός από τον υλικό κόσμο υπάρχει άπειρος και ασύγκριτα υψηλότερος πνευματικός κόσμος…

και πάνω απ' αυτόν υπάρχει Μέγας και Παντοδύναμος Θεός. Αυτό που εμείς αμφισβητούμε είναι το δικαίωμα της επιστήμης να ερευνά με τις μεθόδους της τον πνευματικό κόσμο. Διότι ο πνευματικός κόσμος δεν ερευνάται με τις μεθόδους που ερευνούμε τον υλικό κόσμο. Οι μέθοδοι αυτές είναι εντελώς ακατάλληλες για να ερευνούμε μ' αυτές τον πνευματικό κόσμο.

«Από πού γνωρίζουμε ότι υπάρχει ο πνευματικός κόσμος; Ποιος μας είπε ότι υπάρχει;» Αν μας το ρωτήσουν… θα τους απαντήσουμε το εξής: «μας το είπε η καρδιά μας». Διότι υπάρχουν δύο τρόποι για να γνωρίσει κανείς κάτι. Ο πρώτος είναι αυτός… τον οποίο χρησιμοποιεί η επιστήμη για να γνωρίσει τον υλικό κόσμο. Υπάρχει όμως και ένας άλλος τρόπος, που η επιστήμη δεν τον ξέρει και δεν θέλει να τον ξέρει. Είναι η γνώση μέσω καρδιάς. Η καρδιά μας δεν είναι μόνο το κεντρικό όργανο του κυκλοφοριακού συστήματος, είναι και όργανο με το οποίο γνωρίζουμε τον άλλο κόσμο και αποκτάμε την ανώτατη γνώση. Είναι το όργανο που μας δίνει την δυνατότητα να επικοινωνούμε με τον Θεό και τον άνω κόσμο. Σ' αυτό μόνο εμείς διαφωνούμε με την επιστήμη. Εκτιμώντας τις μεγάλες επιτυχίες και τα κατορθώματα της επιστήμης, καθόλου δεν αμφισβητούμε την μεγάλη της σημασία και δεν περιορίζουμε την επιστημονική γνώση. Εμείς, λέμε μόνο στους επιστήμονες: «δεν έχετε εσείς την δυνατότητα με τις μεθόδους σας να ερευνάτε τον πνευματικό κόσμο, εμείς όμως μπορούμε να το κάνουμε με την καρδιά μας».

Άγιος Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας, Λόγοι και Ομιλίες

Σχέση επιστήμης και θεολογίας

Με αφορμή το παρακάτω κείμενο, ας μελετήσουμε το

πώς αντιμετωπίζει η ορθόδοξη θεολογία το θέμα της δημιουργίας του κόσμου. Αφού εντοπίσουμε τα βασικά του σημεία, θα σημειώσουμε τους προβληματισμούς που τίθενται και θα συζητήσουμε σχετικά με αυτούς στην ολομέλεια.

Δημιουργία του κόσμου: Επιστήμη και θεολογία

Η αλήθεια του ανθρώπου συνδέεται αδιάρρηκτα με την υπόλοιπη υλική κτίση. Η αλήθεια αυτή θεμελιώνεται στο ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε από τον Θεό στο τέλος της Δημιουργίας και αφού είχε προηγηθεί η δημιουργία του υλικού κόσμου και όλου του ζωικού βασιλείου. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα γνωστικά συστήματα ο άνθρωπος εμφανίζεται πριν δημιουργηθεί ο υλικός και ο ζωικός κόσμος. Στην Αγία Γραφή συμβαίνει το αντίστροφο. Αυτό δηλώνει την εξάρτηση του ανθρώπου από όλη την προηγουμένη δημιουργία και ιδιαίτερα από το ζωικό βασίλειο.

Η θεωρία της εξελίξεως, και εδώ άπτομαι ίσως ευαισθησιών, κανένα πρόβλημα δεν παρουσιάζει για τη θεολογία από την άποψη αυτή. Αντίθετα είναι ευπρόσδεκτη κατά το ότι αποδεικνύει ότι ο άνθρωπος είναι άρρηκτα δεμένος με την υπόλοιπη υλική κτίση, καθώς και κατά το ότι η νοημοσύνη για την οποία τόσο πολύ καυχάται και με την οποία καθυποτάσσει και εκμεταλλεύεται την υλική κτίση, δεν αποτελεί αποκλειστικό ιδίωμα του ανθρώπου αλλά μόνο διαφορά βαθμού, όχι είδους, από τα ζώα, όπως παρατήρησε ο Δαρβίνος. Η θεωρία της εξελίξεως στη σοβαρή και όχι στη γελοιοποιημένη εκδοχή της, καταγωγή από τον πίθηκο κ.λπ., αναφέρεται όχι στο ποιος αλλά στο πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος. Και μόνο η σύγχυση των δύο αυτών ερωτημάτων, όπως συμβαίνει

σε μια φονταμενταλιστική προσέγγιση της γραφής, μπορεί να αποτελέσει απειλή για τη χριστιανική πίστη. Μια προσεκτική μελέτη των ομιλιών του Μ. Βασιλείου στην «Εξαήμερο» πείθει περί της εξελικτικής δημιουργίας των ειδών. Θεολογία και βιολογία δεν έχουν λόγο να αντιδικούν στο ζήτημα αυτό.

Ιωάννης Ζηζιούλας, μητρ. Περγάμου, Ο άνθρωπος και το περιβάλλον: Ορθόδοξη θεολογική προσέγγιση

Σύγχρονα ζητήματα από τη σκοπιά της επιστήμης και της θρησκείας

Ας μεταφερθούμε νοητά στο CERN της Ελβετίας, για να αποκτήσουμε μια ιδέα για το μεγαλύτερο σε έκταση (πειραματικό) κέντρο πυρηνικών ερευνών, επί της σωματιδιακής φυσικής. Σε ομάδες ή σε δυάδες, ας δούμε τι γνωρίζουμε ή τι μπορούμε να αναζητήσουμε σχετικά. Στη συνέχεια, ας απαντήσουμε στα ερωτήματα: «Ποια είναι η κεντρική ιδέα του πειράματος;», «Πώς θα την αξιολογούσαμε από επιστημονική και από θεολογική σκοπιά, μετά και από όσα μάθαμε;».

Ας κάνουμε διάλογο πάνω σε αυτά, παρουσιάζοντας τις απόψεις και τα επιχειρήματά μας.

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

1.2 ΗΘΙΚΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Η τεχνολογία στην καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου

Ας σκεφτούμε επιχειρήματα «υπέρ» ή «κατά» πάνω στα εξής ζητήματα: «Μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή προσωπική συνάντηση;», «Ενσύρματο τηλέφωνο ή smart phone;», «Κεριά ή ηλεκτρικό φως;», «Θερινό σινεμά ή home cinema;», «Μετρητά ή πιστωτική κάρτα;».

Αφού όλοι και όλες συζητήσουμε τις απόψεις μας στην ολομέλεια, ας προσπαθήσουμε να πάρουμε μια συνολική θέση με βάση τις επιλογές μας για το κάθε επιμέρους ζήτημα.

Το ανθρώπινο πρόσωπο της τεχνολογίας. Ηθικά κριτήρια χρήσης της τεχνολογίας

Ας παρακολουθήσουμε απόσπασμα από ταινία (π.χ. Μοντέρνοι καιροί ή Ταξίδι στην άγρια φύση ή Ζωντανή μετάδοση ή Minority Report κ.λπ.) και ας απαντήσουμε στις εξής ερωτήσεις:

«Ποιο πρόβλημα που αφορά τις συνθήκες της σύγχρονης ζωής θέτει ο σκηνοθέτης;», «Ποια ηθικά κριτήρια και προϋποθέσεις θα έκαναν τη ζωή των πρωταγωνιστών πιο ανθρώπινη;».

Η θέση του Χριστιανισμού στη χρήση της τεχνολογίας

Ο καθένας και η καθεμία ας μελετήσουμε κείμενο σχετικό με την τεχνολογία και τη θεολογία. Θα στοχαστούμε σιωπηλά πάνω σε αυτό, σημειώνοντας τις σκέψεις μας ή τους προβληματισμούς μας. Στο τέλος ας συζητήσουμε πάνω σε αυτά που όλοι και όλες έχουμε σκεφτεί και σημειώσει.

Τεχνικό πνεύμα και ο σύγχρονος άνθρωπος

Το τεχνικό πνεύμα επικράτησε στην Ευρώπη, όταν η λύτρωση που πρόσφερε η Εκκλησία έπαψε να είναι κέντρο και σκοπός της ζωής των ανθρώπων. Από την άποψη αυτή η τεχνική παρουσιάζεται σαν διάδοχος του Χριστιανισμού. Αυτό δεν έγινε όταν η πίστη συνάρπαζε τον άνθρωπο, αλλά όταν ο άνθρωπος αναζήτησε την σωτηρία του στον κόσμο αυτόν, όταν προσπάθησε να νικήσει τον θάνατο με τις δικές του δυνάμεις… Όταν… άρχισε να συγκεντρώνει όλες του τις προσπάθειες σε ετούτη τη ζωή. […]

Αυτό ήταν το εσωτερικό κίνητρο της τεχνικής αφοσίωσης του ανθρώπου, το να νομίζει ότι κατακτά την αθανασία με ό,τι αυτός κατορθώνει. Γι' αυτό, στην αρχή του δρόμου της απιστίας, όταν ο άνθρωπος νόμισε ότι δεν χρειάζεται τον Θεό, τότε ακριβώς σκέφτηκε να μιμηθεί τις θεϊκές ικανότητες! […] Παραμερίστηκε ο Θεός από την καθημερινότητα των ανθρώπων, αντικαθιστάμενος από τις τεχνικές δυνατότητες, και ο άνθρωπος άρχισε «να κάνει δικές του» μία-μία τις θεϊκές ιδιότητες. Ο Θεός δεν δεσμεύεται από τον χρόνο, άρχισε και ο άνθρωπος να υπερπηδά τα χρονικά φράγματα. Ο Θεός δεν δεσμεύεται από τον χώρο, γίνεται και ο άνθρωπος «πανταχοῦ παρών καί τά πάντα πληρῶν». Μέρα με την ημέρα η παντοδυναμία γίνεται ανθρώπινη ιδιότητα, δεν έχει βεβαίως ακόμα την δύναμη να δημιουργεί ζωή, τροποποιεί όμως τις μορφές της και όπως δείχνουν τα πράγματα είναι ικανός να καταστρέψει «το θεϊκό κατόρθωμα». […]

Το τελευταίο υπερβατικό οχυρό, ο θάνατος, μένει απόρθητο. Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν διαθέτει χρόνο να σκεφτεί το ενδεχόμενο της διακοπής των ασχολιών-επιθυμιών του υπό του θανάτου. Συνήθειες παγιωμένες· νόμιμα και μη ναρκωτικά· υπνωτικά και αναλγητικά

πάσης φύσεως εξαφανίζουν την αντίσταση του σώματος και του πνεύματος και φυσικά πολύ περισσότερο εξαφανίζουν την υποψία ενός τέλους. Δεν αρνείται, απλά λησμονεί τον Θεό ο σημερινός άνθρωπος, όπως δεν αποφεύγει τον θάνατο, αλλά απλά με τη ρύθμιση των σωματικών δυσκολιών (σύγχρονη ιατρική) παρακάμπτει την παρουσία του.

Σπύρος Κυριαζόπουλος, Η Καταγωγή του τεχνικού πνεύματος

Τεχνολογία και Θεολογία

Η τεχνολογία… επαγγέλλεται την απελευθέρωση του ανθρώπου από την ανάγκη, αλλά δεν την εξασφαλίζει. Η τεχνοκρατία μπορεί να επιθυμεί ένα καλύτερο μέλλον για όλους μας, αλλά δεν είναι σε θέση να σιγουρέψει κανέναν μας, για την αίσια έκβαση των εφαρμογών της επιστήμης στην καθημερινή μας ζωή. Υπάρχει κάτι που διαφεύγει από τα όρια της τεχνικής. Αυτό είναι η ανθρώπινη ελευθερία. Το καίριο, κύριο και ζωτικό αίτημα δεν είναι η πρόοδος, η ευημερία, η ανάπτυξη, η ποσοτική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος ή ακόμα και η βελτίωση των βιοτικών όρων της καθημερινότητας, αλλά είναι η ποιότητα της ζωής μας, η ελευθερία και η ανθρωπιά, δηλαδή η βιωσιμότητα του βίου μας. Το πρόβλημα δεν είναι η μετάβαση από τη «σκάφη» στο ηλεκτρικό πλυντήριο, έστω με «βιολογικό πλύσιμο», αλλά είναι η μετάβαση από την ανάγκη στην ελευθερία, από τον απανθρωπισμό στον εξανθρωπισμό της κοινωνίας μας, από την ποσοτική αύξηση στην ποιοτική ανάπτυξη, από το οικονομικό κέρδος στο οικονομικό όφελος. Αλλιώτικα μπορεί ο «Θαυμαστός καινούργιος κόσμος» να γίνει μια απέραντη φυλακή πολυτελείας ή ένα ευρύχωρο κλου-

βί ανέσεων. Σε αυτό όμως το αίτημα για τη μετάβαση από την ανάγκη στην ελευθερία κι από την απανθρωπιά στην ανθρωπιά μπορεί να αποδειχθεί δραστική η παρέμβαση της θεολογίας. Εκεί ακριβώς μπορεί σήμερα πια να γίνει λόγος για τις σχέσεις της θεολογίας με την τεχνολογία. Η τεχνική χρειάζεται τη θεολογία μόνο εκεί που υστερεί, σε κάτι το οποίο διαφεύγει των ορίων της.

Κι αυτό που στερείται η τεχνολογία είναι η διασφάλιση της ελευθερίας του ανθρώπου, η κατοχύρωση της ανθρωπιάς του, η εγγύηση της ποιότητας της ζωής του, με δύο λόγια, η νοηματοδότηση της ανθρώπινης ύπαρξης. Το κοινό σημείο θεολογίας και τεχνολογίας είναι ότι κι οι δύο προλογίζουν την ανθρώπινη ελευθερία, ενδιαφέρονται γι' αυτήν και ασχολούνται άμεσα μαζί της. Η διαφορά τους έγκειται στον τρόπο πρόσβασης: Ενώ η τεχνολογία κινείται στον άξονα της μετάβασης από την ανάγκη στην ελευθερία, η θεολογία λειτουργεί στο πεδίο των σχέσεων της αγάπης με την ελευθερία. Εκείνο που η θεολογία προσθέτει στην απελευθέρωση του ανθρώπου είναι η αγάπη, με την οποία δυναμιτίζει την ανάγκη και προλογίζει την ελευθερία.

Μάριος Μπέγζος, Τεχνολογία και Θεολογία

Ορθόδοξη Θεολογία και Τεχνολογία

Μπροστά στο δίλημμα μιας τεχνολογίας a priori καταδικασμένης να εξαργυρώνει την πρόοδο με βαρύ τίμημα για τον πλανήτη και τους κατοίκους του και μιας οικολογίας εγκλωβισμένης σε ονειροφαντασίες, η θεολογία καλείται να επεξεργαστεί τη δική της ιδιαίτερη κατάθεση. Στο πλαίσιό της το δίλημμα υπερβαίνεται διαλεκτικά: […] Το αίτημα δημιουργικής επεμβάσεως στον κόσμο διασώζεται, η επέμβαση, όμως, αυτή παύει να είναι

βάναυση και αυθαίρετη, αλλά πραγματώνεται ως υπακοή στο θείο θέλημα… Προϋπόθεση της τεχνολογικής ανάπτυξης δεν είναι πια ο αλαζονικός ατομικισμός, αλλά η υπεύθυνη προσωπική αναφορά προς τον Τριαδικό Θεό. Το αυτονομημένο άτομο και οι επιθυμίες που απορρέουν από την αυθαίρετη βούλησή του (απόκτηση δύναμης, κέρδους, ευημερίας, ευτυχίας κ.ά.), υποχωρούν και περιστέλλονται από τη στιγμή που ο άνθρωπος αποφασίζει να αντιπροσφέρει ευχαριστιακά τον κόσμο στο Δημιουργό του. Γνώμη μου είναι ότι μια τέτοιου είδους προσφορά μπορεί να διενεργηθεί και μέσω της τεχνολογίας. Από ύβρη και βλασφημία, δηλαδή, να γίνει η τεχνολογία δοξολογία και προσευχή… να επανατοποθετηθεί σε νέες βάσεις. Από κριτική αμφισβήτηση και ανατροπή του θείου σχεδίου για τον κόσμο, μπορεί να γίνει φύλακας και αρωγός του. Η ελεύθερη συνέργεια του ανθρώπου στο έργο του Θεού, επομένως, μπορεί να μεταμορφώσει εκ βάθρων τον σύγχρονο τεχνικό πολιτισμό, ώστε διά της τεχνολογικής παρεμβάσεως και προόδου να σημαίνεται και να προεικονίζεται η προσδοκώμενη ανακαίνιση των πάντων εν Χριστώ.

Δημήτρης Μπεκριδάκης, Ιδεολογία και Τεχνολογία: Απόπειρα διερεύνησης των θεολογικών όρων άρθρωσης του τεχνικού φαινομένου

Τεχνολογικός μεσσιανισμός

Ο τεχνολογικός μεσσιανισμός αποτελεί εξ αρχής τον πυρήνα του νεωτερικού πνεύματος. Είναι η πίστη ότι η τεχνολογική εξέλιξη θα οδηγήσει α) στην εξίσωση των προσβάσεων στη γνώση (θα μαθαίνεις ό,τι θέλεις «πατώντας ένα κουμπί») και β) στην «κοινωνία της αφθονίας», με όλα τα αγαθά «προσιτά στους πάντες». Παρά

τα μυθολογούμενα για την «αθρησκευτικότητά» του, ο νεωτερικός άνθρωπος είναι βαθύτατα θρησκευτικός. Η νεωτερικότητα έχει το ισχυρότερο και το πιο πλήρες σύστημα θρησκείας που έχει φανεί στην ιστορία. Με βαθιά πίστη. Τεράστιο, αλλά προπαντός, εκπληκτικού κύρους ιερατείο (κάθε λογής «ειδικών»). Πάνδημη δημόσια λατρεία (στα πολυκαταστήματα και στην τηλεόραση). Η θρησκεία αυτή είναι ο τεχνολογικός μεσσιανισμός. Η πίστη ότι η Επιστήμη και η Τεχνολογία θα λύσουν όλα τα προβλήματα και θα φέρουν στον άνθρωπο την ευτυχία.

Θεόδωρος Ζιάκας, Ο νεωτερικός μεσσιανισμός

Κριτική θέση απέναντι στη θεοποίηση ή δαιμονοποίηση της τεχνολογίας

Όλοι και όλες ας τοποθετηθούμε, διατυπώνοντας επιχειρήματα σε θέσεις όπως:

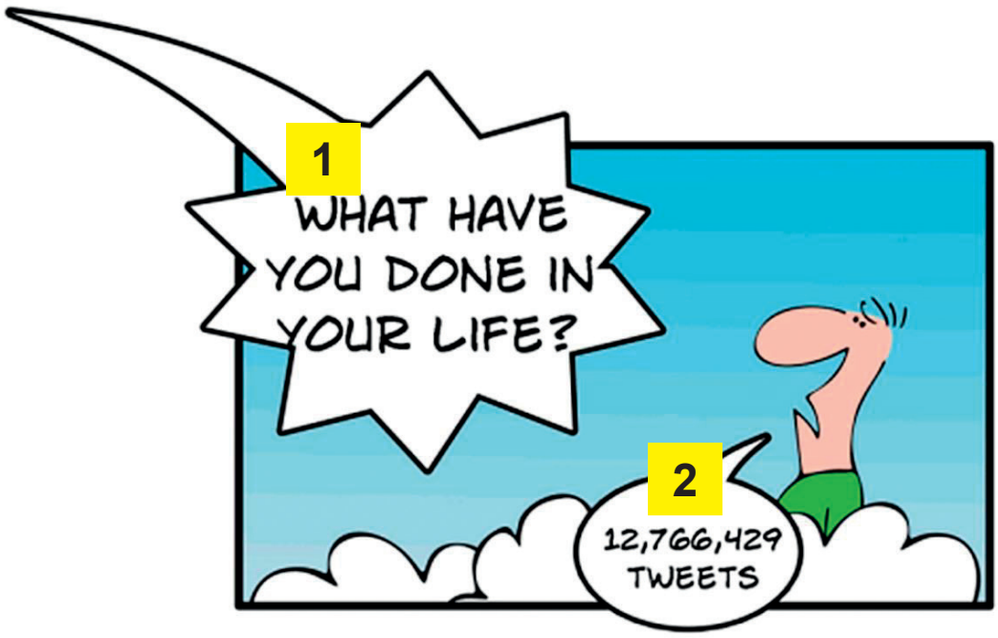
1. **Η τεχνολογία έκανε αφύσικη τη ζωή μας. Ο σωστός τρόπος ζωής είναι κοντά στη φύση, στα πρότυπα των παππούδων μας.**
2. **Η τεχνολογία κάνει τη ζωή μου και τις σχέσεις μου ευκολότερες.**
3. **Είναι σημαντικό να έχει κάποιος ό,τι πιο μοντέρνο κυκλοφορεί στον χώρο της τεχνολογίας: Αν βγήκε μια νέα έκδοση της παιχνιδομηχανής μου ή του κινητού μου πρέπει οπωσδήποτε να την αποκτήσω κι εγώ.**
4. **Η τεχνολογία παραβιάζει την ιδιωτικότητά μας. Είναι ο Μεγάλος Αδελφός στη ζωή μας.**
5. **Δεν μπορώ να φανταστώ τη ζωή μου χωρίς τεχνολογία: Αν δεν έχω ίντερνετ ή κινητό δεν μπορώ να κάνω τίποτα.**
6. **Η Τεχνολογία με αποξενώνει από τους άλλους και τον Θεό.**

Ας παρατηρήσουμε τη γελοιογραφία και ας προσπαθήσουμε να δώσουμε απάντηση στα ερωτήματα; «Τι μπορεί να αντιλαμβάνεται, να σκέφτεται ή να νιώθει το πρόσωπο που απεικονίζεται;», «Τι θα μπορούσε ίσως να γνωρίζει ή να πιστεύει;».

Με βάση τη γελοιογραφία αλλά και όσα μάθαμε για τη σχέση Θεολογίας και Τεχνολογίας, πώς θα αξιολογούσαμε κριτικά τη σχέση του ανθρώπου με τα σύγχρονα τεχνολογικά δεδομένα;

1 **WHAT HAVE YOU DONE IN YOUR LIFE?**

2 **12,766,429 TWEETS**

Μέλλουσα Κρίση: Τι έκανες στην ζωή σου;

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

1.3 ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ

Ηθικοί προβληματισμού για εφαρμογές της Γενετικής Μηχανικής

Με τη βοήθεια κειμένου ας μάθουμε λίγα πράγματα για τη γενετική μηχανική και τις νέες προοπτικές που ανοίγονται.

Στη συνέχεια, αν υπάρχει χώρος, ας χωριστούμε σε δύο ισομερείς ομάδες, σχηματίζοντας δύο ομόκεντρους κύκλους. Όσοι και όσες βρίσκονται στον εσωτερικό κύκλο θα είναι ένας/μία γονιός, που, σε μια σκηνή από το κοντινό μέλλον, δέχεται την πρόταση από εξειδικευμένο γιατρό να προχωρήσει σε προγεννητική επιλογή των βασικών χαρακτηριστικών του μελλοντικού παιδιού του/της (π.χ. φύλο, εξωτερικά χαρακτηριστικά, προσδόκιμο ζωής, πνευματικές δεξιότητες κ.λπ.). Όσοι και όσες βρίσκονται στον εξωτερικό κύκλο εκφράζουν τη συνείδηση του/της γονέα και προετοιμάζουν μία φράση για να την πουν, ώστε να αποφασίσει.

Στην πρώτη φάση, όσοι και όσες βρίσκονται στον εσωτερικό κύκλο, κλείνουν τα μάτια και ετοιμάζονται να ακούσουν τις φωνές της συνείδησης. Ο εξωτερικός κύκλος περπατά περιμετρικά. Όλοι και όλες επαναλαμβάνουν τη φράση που έχουν ετοιμάσει, έτσι ώστε αυτή να ακουστεί πολλές φορές, επιλέγοντας τον τρόπο που την επαναλαμβάνουν (ύφος, ένταση κ.λπ.). Αφού γίνει αυτό για λίγη ώρα, σε δεύτερη φάση επαναλαμβάνουμε. Οι δύο κύκλοι αλλάζουν θέση, ώστε όλοι και όλες να «συνομιλήσουν» με τη συνείδηση.

Τέλος, ας συζητήσουμε για τους ηθικούς προβληματισμούς που προκύπτουν σε παρόμοιες περιπτώσεις.

Η ηθική στην εποχή της γενετικής μηχανικής

Η έκρηξη της υπευθυνότητας και τα ηθικά βάρη που δημιουργεί μπορεί να φανούν επίσης στους μεταβαλλόμενους κανόνες που συνοδεύουν τη χρήση του προγεννητικού γενετικού ελέγχου. Κάποτε, η γέννηση ενός παιδιού με σύνδρομο Ντάουν εθεωρείτο ζήτημα τύχης. Σήμερα, πολλοί γονείς παιδιών με σύνδρομο Ντάουν ή άλλες γενετικές ανωμαλίες νιώθουν να επικρίνονται ή να κατηγορούνται. Ένα πεδίο που άλλοτε οριζόταν από τη μοίρα, έχει γίνει σήμερα μια αρένα επιλογών. Όποιες κι αν πιστεύει κανείς ότι πρέπει να είναι οι γενετικές συνθήκες που δικαιολογούν την παύση της κύησης (ή τη μη επιλογή ενός εμβρύου, στην περίπτωση της προεμφυτευτικής γενετικής διάγνωσης), η έλευση του γενετικού ελέγχου έχει δημιουργήσει ένα βάρος επιλογής και απόφασης που δεν υπήρχε πριν. Οι υποψήφιοι γονείς είναι ελεύθεροι να διαλέξουν αν θα προβούν σε προγεννητικό έλεγχο και αν θα κινηθούν ανάλογα με τα αποτελέσματα. Δεν είναι όμως στο χέρι τους να αποφύγουν το βάρος της επιλογής που δημιουργεί η νέα τεχνολογία. Ούτε μπορούν να μην εμπλακούν στο διευρυμένο πλαίσιο ηθικής υπευθυνότητας που συνοδεύει τις νέες συνήθειες και πρακτικές ελέγχου.

Μάικλ Σαντέλ, Ενάντια στην τελειότητα: Η ηθική στην εποχή της γενετικής μηχανικής

Η τεχνολογία του ανασυνδυασμένου DNA

Οι τεχνικές με τις οποίες ο άνθρωπος επεμβαίνει στο γενετικό υλικό, αποτελούν τη Γενετική Μηχανική. Η Γενετική Μηχανική άνοιξε το δρόμο για νέες, εξαιρετικά ενδιαφέρουσες ερευνητικές και παραγωγικές δυνατότητες, αλλά και για την επίτευξη δύο θεμελιωδών στόχων του ανθρώπου:

α. την κατανόηση των μυστηρίων της ζωής και της εξέλιξης πάνω στη Γη και,

β. τη βελτίωση της υγείας και του τρόπου διαβίωσής του. Η βελτίωση αυτή επιτυγχάνεται με τις εφαρμογές της Γενετικής Μηχανικής τόσο στην Ιατρική όσο και στη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Η τεχνολογία του ανασυνδυασμένου DNA περιλαμβάνει όλες τις τεχνικές που οδηγούν σε μεταφορά του γενετικού υλικού από τον ένα οργανισμό στον άλλο.

Σχολικό βιβλίο Βιολογίας Γ΄ Γενικού Λυκείου

Γενετική Μηχανική και ανθρώπινα δικαιώματα

Ο καθένας και η καθεμία ας διαβάσουμε το παρακάτω απόσπασμα από τη Σύμβαση του Οβιέδο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, και ας σημειώσουμε όλες τις έννοιες που σχετίζονται με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με τις εφαρμογές της Γενετικής Μηχανικής.

Στη συνέχεια, σε ομάδες ή σε δυάδες, αφού γράψουμε σε ένα φύλλο χαρτιού και μέσα σε πλαίσιο ως κεντρική έννοια τη φράση: «Ανθρώπινα Δικαιώματα και Βιοϊατρική», ας τοποθετήσουμε τις έννοιες που σημειώσαμε προηγουμένως σε έναν (εννοιολογικό) χάρτη, αξιοποιώντας γραμμές και παρακλάδια και προσθέτοντας επιπλέον έννοιες, που θα συνδέονται με το βασικό θέμα μας. Σκοπός

μας είναι να τις ταξινομήσουμε όσο πιο ταιριαστά γίνεται, πάντα σε σχέση με την κεντρική μας έννοια.

Στο τέλος, θα δούμε τους χάρτες που ετοιμάσαμε και θα τους αξιολογήσουμε με κριτήριο την ακρίβεια, την εμβέλεια του περιεχομένου, καθώς και την οργάνωσή τους.

Σύμβαση Οβιέδο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: Ανθρώπινο γονιδίωμα

Άρθρο 12: Γενετικές εξετάσεις που έχουν τη δυνατότητα πρόβλεψης

Εξετάσεις που προβλέπουν την εμφάνιση γενετικών νόσων ή που χρησιμοποιούνται είτε για την αναγνώριση του υποκειμένου ως φορέα γονιδίου υπεύθυνου για νόσο είτε για την ανίχνευση γενετικής προδιάθεσης ή δεκτικότητας για νόσο, επιτρέπεται να διενεργούνται μόνο για λόγους υγείας ή για επιστημονική έρευνα που σχετίζεται με λόγους υγείας, και υπό την προϋπόθεση της κατάλληλης γενετικής συμβουλευτικής.

Άρθρο 13: Επεμβάσεις στο ανθρώπινο γονιδίωμα

Κάθε επέμβαση που αποσκοπεί στην τροποποίηση του ανθρώπινου γονιδιώματος είναι επιτρεπτή μόνο για προληπτικούς, διαγνωστικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς και μόνον εφόσον δεν αποσκοπεί στο να εισαγάγει οποιαδήποτε τροποποίηση στο γονιδίωμα τυχόν απογόνων.

Άρθρο 14: Απαγόρευση επιλογής του φύλου

Η χρήση τεχνικών της ιατρικώς υποβοηθούμενης τεκνοποίησης δεν είναι επιτρεπτή εφόσον αποσκοπεί στην προεπιλογή του φύλου του παιδιού, με εξαίρεση τις περιπτώσεις κατά τις οποίες πρέπει να αποφευχθεί σοβαρά κληρονομική νόσος που σχετίζεται με το φύλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V: Επιστημονική έρευνα

Άρθρο 18: Έρευνα σε έμβρυα in vitro (σημ. Η τεχνική της πραγματοποίησης ενός δεδομένου πειράματος σε δοκιμαστικό σωλήνα ή γενικότερα έξω από τους ζωντανούς οργανισμούς).

1. **Στις περιπτώσεις που ο νόμος επιτρέπει την έρευνα σε έμβρυα in vitro, θα εξασφαλίσει την επαρκή προστασία του εμβρύου.**
2. **Απαγορεύεται η δημιουργία ανθρωπίνων εμβρύων για ερευνητικούς σκοπούς.**

Σύμβαση Οβιέδο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, 1998

Θέσεις του Χριστιανισμού για τις εφαρμογές της Γενετικής Μηχανικής

Σε δυάδες ή ομάδες ας διαβάσουμε για τις θέσεις του Χριστιανισμού σχετικά με τη Γενετική Μηχανική. Ας καταγράψουμε τρεις ερωτήσεις σχετικά με τα πιθανά όρια στην αξιοποίηση της γενετικής επιστήμης, τους ενδεχόμενους προβληματισμούς που προκύπτουν σε σχέση με το ανθρώπινο πρόσωπο ή τον ρόλο που καλείται να διαδραματίσει σήμερα η βιοηθική.

Στη συνέχεια, κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τις ερωτήσεις της στην ολομέλεια. Στο τέλος, θα επιχειρήσουμε να δώσουμε πιθανές απαντήσεις, αναλύοντας και δικαιολογώντας τις θέσεις μας.

Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής

Σε όλα αυτά η Εκκλησία έχει τον όσο ποτέ επίκαιρο λόγο της. Με πολλή χαρά για τις «επιτυχίες» βλέπει την ανθρωπότητα να προοδεύει. Με αρκετή όμως απορία

και έκπληξη τη βλέπει να… μην βλέπει. Αλλά και με πολλή συμπάθεια την αντικρύζει να οδηγείται προς τον Θεό από την απόρριψή Του, να Τον αποδεικνύει με την αμφισβήτησή Του. Συχνά τα κοινωνικά αδιέξοδα αποδεικνύονται μονόδρομοι στη συνάντηση του Θεού.

«Τα οφέλη για την ανθρωπότητα είναι τέτοια που ξεπερνούν όποιους ηθικούς ενδοιασμούς» δήλωσε ο πρόσεδρος της Επιτροπής Υγείας της Μεγάλης Βρετανίας, Liam Donaldson, με την ευκαιρία της πρόσφατης απόφασης της Βρετανικής Κυβέρνησης να επιτρέψει τα πειράματα επί ανθρώπινων κυττάρων που προέρχονται από κλωνοποίηση τύπου Dolly. Η άποψη αυτή εκφράζει με σαφήνεια τη σύγχρονη κοσμική αντίληψη. Οι ηθικές αξίες έπαψαν να έχουν… αξία. Αξία έχουν μόνον τα λεγόμενα οφέλη. Αντίθετα, για την Εκκλησία, οι ηθικές αξίες είναι τέτοιες που οι αναστολές τις οποίες ενίοτε δημιουργούν, ξεπερνούν κάθε τέτοιο «όφελος» για την ανθρωπότητα.

Για την Εκκλησία ο σεβασμός στη δημιουργία είναι σεβασμός στο όνομα του Τριαδικού Θεού· η επικοινωνία του ανθρώπου με την κτίση ως κατασκεύασμα του Θεού είναι ατραπός θεογνωσίας· οι αξίες ως αιώνιες είναι ανώτερες από τους όποιους ανθρώπινους νόμους· οι σχέσεις κοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων αποτελούν έκφραση και αντανάκλαση της μεθεκτικής σχέσης του ανθρώπου με τον Θεό· το αυτεξούσιο, η ελεύθερη βούληση. Ο αρμονικός σύνδεσμος ψυχής και σώματος και η μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα των προσώπων συνθέτουν τον κύριο άξονα της σωτηρίας και την πολυτιμότερη περιουσία του ανθρώπου, η δε αιώνια προοπτική και η αίσθηση της ανάγκης του Θεού συναπαρτίζουν τα μέσα με τα οποία μπορεί να ξεπεράσει τα δεσμά του θανάτου και τους περιορισμούς της ανθρώπινης φύσης

του. Χωρίς όλα αυτά ο άνθρωπος μπορεί μεν να παρατείνει τη διάρκεια της ζωής του, μπορεί να μεταβάλλει τη μορφή της, δεν μπορεί όμως να έχει αίσθηση της ζωής ούτε βίωση της ανθρώπινης φύσης του.

Όλα αυτά τα εξασθενίζει η σύγχρονη βιοϊατρική πρόοδος. Σκοπός και στόχος της Εκκλησίας δεν είναι η ανατροπή ή έστω παρεμπόδιση της εξέλιξης, αλλά η διαρκής υπόμνηση των αιωνίων αρχών και αξιών, που μεταμορφώνουν τον άνθρωπο από βιολογικό πειραματιστήριο σε εικόνα του Θεού.

Νικόλαος Χατζηνικολάου, μητρ. Μεσογαίας, Ελεύθεροι από το γονιδίωμα: Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής

Σύγχρονοι χριστιανοί επιστήμονες και ζητήματα Γενετικής Μηχανικής

Ας αναζητήσουμε στο διαδίκτυο ειδικούς επιστήμονες, θεολόγους, που ασχολούνται με θέματα Γενετικής Μηχανικής, για να δούμε πώς βλέπουν τις προοπτικές της για τον άνθρωπο.

Ας ετοιμάσουμε κάποιες ερωτήσεις που θα τους κάναμε, τις οποίες θα τις επεξεργαστούμε μέσα από τις γνώσεις μας από την ενότητα.

Μοριακή Γενετική: Προβληματισμοί

Οι νέες μέθοδοι της επεμβατικής γενετικής, είτε αυτές αναφέρονται στον άνθρωπο (προγεννητικός έλεγχος, διάγνωση κληρονομικών ασθενειών, θεραπεία κληρονομικών ή άλλων ασθενειών κ.λπ.), είτε ακόμη αναφέρονται στην παραγωγή ζώων εκτροφής με βελτιωμένες ιδιότητες, είτε στην παραγωγή φυτών με ανάλογες ιδιότητες, θα πρέπει να είναι της αποδοχής όλων των κοινω-

νικών ομάδων, και να είναι σύμφωνες με τους γραπτούς και άγραφους ηθικούς νόμους.

Για να υπάρξει μια τέτοια αποδοχή από όλες τις κοινωνικές ομάδες, θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα σωστής ενημέρωσης όλων των φορέων της κοινωνίας και όλων των εμπλεκομένων ομάδων, που θα συμμετάσχουν στη λήψη αποφάσεων ορθολογικής χρήσης στην πράξη, των μεθόδων αυτών στους επί μέρους τομείς. Είναι φυσικό και κατανοητό να υπάρχουν επιφυλάξεις, αντίθετες απόψεις και αντιδράσεις σε αυτές τις νέες βιοτεχνολογικές εξελίξεις, που αποτελούν καινοτομία και επανάσταση στα μέχρι σήμερα κρατούντα. Θα πρέπει, λοιπόν, να υπάρξουν τρόποι προσέγγισης στις σχέσεις ανάμεσα στην επιστήμη και τεχνολογία με το κοινωνικό σύνολο. Ήδη έχουν ξεκινήσει ειδικά προγράμματα στον ευρωπαϊκό χώρο για την μελέτη του θέματος αυτού, όπως είναι π.χ. το ESST (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πανεπιστημίων και Σχολών για την κοινωνία, επιστήμη και τεχνολογία). Θα πρέπει να προχωρήσουμε στην ενημέρωση και στη χώρα μας όλων των ενδιαφερόμενων ατόμων και ιδιαίτερα εκείνων που ασχολούνται με θέματα βιοϊατρικής, άλλα και εκείνων των επιστημόνων που το γνωστικό αντικείμενό τους άπτεται τέτοιων θεμάτων (δικαστές, νομικοί, εκπαιδευτικοί, θεολόγοι και εκκλησιαστικοί παράγοντες). Είναι καθήκον των ειδικών, της μοριακής βιολογίας, της γενετικής και της γενετικής μηχανικής να καθίσουν σε στρογγυλές τράπεζες και να συζητήσουν πάνω σε αυτά τα θέματα με τους επιστήμονες όλων των άλλων κλάδων, ώστε να υπάρξει συνεννόηση και κοινή αποδοχή των νέων αυτών επιτευγμάτων που έχουν άμεση σχέση με τον άνθρωπο.

Ο άνθρωπος δεν είναι μόνο ύλη. Ο οργανισμός του δεν είναι μόνο άθροισμα γονιδίων, κυττάρων και ιστών.

Ο άνθρωπος έχει, αυτός μόνος από όλα τα όντα, το προνόμιο να έχει το πνεύμα, την αθάνατη ψυχή, διότι έχει δημιουργηθεί «κατ' εικόνα Θεού». Με το πνεύμα ο άνθρωπος μπορεί και γίνεται γνώστης των μυστικών της φύσης, ένας συνειδητός δημιουργός που μπορεί μέχρις ενός ορίου να κυριαρχεί επί ορισμένων λειτουργιών της φύσης. Με το πνεύμα γίνεται μέτοχος του νοήματος της ζωής και κατανοεί τη λογικότητα του κόσμου. Αξίζει να τονισθεί στο σημείο αυτό ότι, όσο προχωρεί ο άνθρωπος στη γνώση των πιο πολύπλοκων μηχανισμών και λειτουργιών του ίδιου του οργανισμού του, τόσο ανακαλύπτει ότι υπάρχουν όρια, πέρα από τα οποία ορισμένα φαινόμενα ξεπερνούν τις διανοητικές ικανότητές του. Για την κατανόηση αυτών των φαινομένων, μήπως θα πρέπει να καταφύγει ο άνθρωπος σε κάτι άλλο εκτός της επιστήμης; διερωτάται ένας από τους σύγχρονους Γάλλους μοριακούς βιολόγους, ο François Gros. Για τον χριστιανό επιστήμονα η ερώτηση δεν μένει χωρίς απάντηση. Αυτός γνωρίζει καλά ότι το κάτι άλλο έχει σχέση με τον άκτιστο κόσμο. Εκεί θα αναζητήσει να βρει απάντηση για το νόημα της ζωής και της υπάρξεως του ανθρώπου εδώ στη γη.

Χρήστος Γιαμβριάς, Οι σύγχρονες εξελίξεις των Βιολογικών επιστημών πρόκληση για τον σημερινό άνθρωπο

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Φυσικό περιβάλλον και οικολογική καταστροφή

Ας παρατηρήσουμε τις παρακάτω φωτογραφίες και τα όσα απεικονίζονται, και ας διαμορφώσουμε ερωτήματα πάνω σε αυτές: Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κάποιους από τους παρακάτω ενδεικτικούς τύπους:

- Γιατί... ή για ποιους λόγους...;
- Τι θα γινόταν αν...;
- Για ποιο σκοπό...;
- Ποια θα ήταν η διαφορά εάν...;
- Αν υποθέσουμε ότι...
- Τι θα συνέβαινε αν γνωρίζαμε ότι...;
- Τι θα άλλαζε αν...;

Στη συνέχεια, ας επιλέξουμε κάποια ή κάποιες από αυτές και ας τη συζητήσουμε για λίγα λεπτά.

Οικο-θεολογία: Η ευθύνη των χριστιανών για το περιβάλλον

Ο καθένας και η καθεμία ας μελετήσουμε κείμενα που αναφέρονται στην ευθύνη των χριστιανών για το περιβάλλον και ας επιλέξουμε ένα από τα ζητήματα που θίγονται μέσα σε αυτά, αιτιολογώντας γραπτά την επιλογή μας.

Στη συνέχεια, ας μοιραστούμε αυτό που ξεχωρίσαμε με τον διπλανό/τη διπλανή μας και ας καταλήξουμε σε κοινές παραδοχές. Στο τέλος, θα ανακοινώσουμε και θα συζητήσουμε στην ολομέλεια τα αποτελέσματα της εργασίας μας.

Αποφθέγματα Αγίων, θεολόγων και χριστιανών που αναφέρονται στο περιβάλλον:

α. Ελεήμων καρδιά

Καρδιά ελεήμων είναι μία καρδιά που καίγεται για ολόκληρη την κτίση, για τους ανθρώπους, για τα όρνια, για τα ζώα… και για όλα τα κτίσματα. Με την ανάμνηση και τη θέα τους τρέχουν από τα μάτια του ανθρώπου δάκρυα. Από την πολλή και σφοδρή αγάπη που συνέχει την καρδιά του δεν μπορεί να ανεχθεί ή να ακούσει ή να δει κάποια καταστροφή να γίνει μέσα στην κτίση. Γι' αυτό και για τα άλογα ζώα και για τα ερπετά… κάθε στιγμή προσφέρει προσευχή με δάκρυα, για να τα διαφυλάξει και να τα ελεήσει ο Θεός.

Αββάς Ισαάκ ο Σύρος, Λόγοι Ασκητικοί

β. Να αγαπάτε τα δέντρα!

Στη δεκαετία του 1960, όταν ήμουν διάκονος στη Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου στην Πάτμο, ο γέροντάς μας, ο πατήρ Αμφιλόχιος, συνήθιζε να μας λέει: «Γνωρί-

ζετε πως ο Θεός μάς έδωσε μία ακόμη εντολή, που δεν αναφέρεται στην Αγία Γραφή; Είναι η εντολή να αγαπάτε τα δέντρα». Πίστευε πως όποιος δεν αγαπούσε τα δέντρα δεν αγαπούσε τον Χριστό. «Όταν φυτεύετε ένα δέντρο», μας έλεγε, «φυτεύετε ελπίδα, φυτεύετε ειρήνη, φυτεύετε αγάπη και θα λάβετε τη χάρη του Θεού». Ήταν ένας οικολόγος πολύ πριν η οικολογία έρθει στην επικαιρότητα. Ακούγοντας τις εξομολογήσεις των χωρικών, τους έβαζε ως επιτίμιο ή ποινή να φυτέψουν ένα δέντρο. Και δεν ήταν μόνο αυτό: ο ίδιος περιφερόταν στο νησί για να δει πώς πηγαίνουν τα επιτίμια των χωρικών, να δει αν πότιζαν τακτικά το δέντρο που είχαν φυτέψει και αν το φρόντιζαν να μην το φάνε οι κατσίκες. Το παράδειγμα και η επίδρασή του μεταμόρφωσαν το νησί: εκεί που πριν ογδόντα χρόνια το νησί ήταν γεμάτο ξερές και γυμνές πλαγιές, σήμερα φύονται πεύκα και ευκάλυπτοι. «Να αγαπάτε τα δέντρα», επέμενε ο πατήρ Αμφιλόχιος. Δεν είχε δίκιο; Δεν μπορούμε να σώσουμε ό,τι δεν αγαπάμε.

Κάλλιστος Ware, μητρ. Διοκλείας, Αρχή Ημέρας. Η ορθόδοξη προσέγγιση της Δημιουργίας

γ. Οι άνθρωποι θα μείνουν πτωχοί γιατί δεν θα ’χουν αγάπη στα δέντρα.

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός

δ. Αγάπη για την Δημιουργία και τον Δημιουργό

Βλέποντας τη φύση, τα δέντρα, τα λουλούδια, τα πουλιά, τις μέλισσες, τα άνθη, τη θάλασσα, τα ψάρια, τα άστρα, το φεγγάρι, τον ήλιο και τα τόσα άλλα υπέροχα δημιουργήματά του, στρέφουμε τον νου μας προς τον Θεό και δοξάζοντάς Τον μέσα από αυτά, προσπαθούμε

να καταλάβουμε πόσο ωραία και θαυμάσια είναι, και αγωνιζόμαστε να τα αγαπήσουμε. Όταν τα αγαπήσουμε όλα αυτά, τότε η αγάπη μας ανεβαίνει προς τον δημιουργό μας, κι έτσι πραγματικά και αληθινά Τον αγαπάμε.

Άγιος Πορφύριος

Δράσεις εκπροσώπων του Χριστιανισμού ως προς το οικολογικό ζήτημα

Σε ομάδες ας αναζητήσουμε στοιχεία και ας μελετήσουμε μια περίπτωση σημαντικής δράσης για το περιβάλλον, με άξονες τα εξής ερωτήματα: Γιατί ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος φέρει την επονομασία «Πράσινος Πατριάρχης»; Τι ενδεχομένως κινητοποιεί τον Οικ. Πατριάρχη Βαρθολομαίο ή και άλλα θρησκευτικά πρόσωπα να αναλαμβάνουν τέτοιου είδους δράσεις ή να ενεργούν με αυτόν τον τρόπο για το περιβάλλον; Τι μπορεί να σκέφτονται ή να πιστεύουν για τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον; Πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι μια τέτοια πρόταση ή τι αντίκτυπο μπορεί να έχει σε έναν σύγχρονο άνθρωπο;

Διακήρυξη της Βενετίας

Συγκεντρωθήκαμε σήμερα εδώ, με πνεύμα ειρήνης, για το καλό όλων των ανθρώπων και για τη φροντίδα της Δημιουργίας… Μας ανησυχούν οι αρνητικές επιπτώσεις για την ανθρωπότητα και για όλη τη Δημιουργία, οι οποίες προκύπτουν από την υποβάθμιση κάποιων από τους βασικούς φυσικούς πόρους, όπως το νερό, ο αέρας και η γη, που έχει προκληθεί από μια οικονομική και τεχνολογική πρόοδο, η οποία δεν αναγνωρίζει και δεν λαμβάνει υπόψη της τα όριά της…

Αυτό που απαιτείται, είναι μια πράξη μετάνοιας από την πλευρά μας και μια ανανεωμένη προσπάθεια να δούμε τους εαυτούς μας, ο ένας τον άλλον και τον κόσμο γύρω μας μέσα στην προοπτική του θεϊκού σχεδίου για τη Δημιουργία. Το πρόβλημα δεν είναι απλώς οικονομικό και τεχνολογικό· είναι ηθικό και πνευματικό. Η λύση σε οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο μπορεί να βρεθεί μόνο αν υποστούμε, με τον πιο ριζικό τρόπο, μια εσωτερική μεταβολή, που μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή του τρόπου ζωής μας και των μη αειφόρων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής. Μια γνήσια μεταστροφή εν Χριστώ θα μας δώσει τη δυνατότητα να αλλάξουμε τον τρόπο που σκεφτόμαστε και ενεργούμε…

Ως εκ τούτου, καλούμε όλους τους καλοπροαίρετους ανθρώπους να στοχαστούν τη σημασία των παρακάτω ηθικών στόχων:

1. **Να σκεφτόμαστε τα παιδιά του κόσμου όταν εξετάζουμε και αξιολογούμε τις επιλογές μας για δράση.**
2. **Να είμαστε ανοιχτοί στη μελέτη των αληθινών αξιών βασισμένων στον φυσικό νόμο, που συντηρεί κάθε ανθρώπινο πολιτισμό.**
3. **Να χρησιμοποιούμε την επιστήμη και την τεχνολογία με πλήρη και εποικοδομητικό τρόπο, αναγνωρίζοντας παράλληλα ότι τα επιστημονικά ευρήματα πρέπει πάντα να αξιολογούνται υπό το φως της κεντρικής θέσης του ανθρώπου, του κοινού καλού και του εσωτερικού σκοπού της Δημιουργίας. Η επιστήμη μπορεί να μας βοηθήσει να διορθώσουμε τα λάθη του παρελθόντος, προκειμένου να αυξήσουμε την πνευματική και υλική ευημερία της παρούσης και των μελλοντικών γενεών. Η αγάπη για τα παιδιά μας είναι εκείνη που θα μας υποδείξει το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσουμε προς το μέλλον.**

4. **Να είμαστε ταπεινόφρονες σχετικά με την ιδέα της ιδιοκτησίας και να είμαστε ανοιχτοί στις απαιτήσεις της αλληλεγγύης. Η θνητότητά μας, σε συνδυασμό με την αδυναμία της κρίσης μας, μας προειδοποιεί να μην κάνουμε πράγματα μη αναστρέψιμα σε σχέση με ό,τι επιλέγουμε να θεωρούμε ιδιοκτησία μας κατά τη σύντομη διαμονή μας πάνω σε τούτη τη γη. Δεν μας έχει δοθεί απεριόριστη εξουσία πάνω στην πλάση· είμαστε απλώς διαχειριστές της κοινής κληρονομιάς.**

5. **Να αναγνωρίζουμε την ποικιλομορφία των καταστάσεων και των ευθυνών στο έργο για ένα καλύτερο παγκόσμιο περιβάλλον. Δεν έχουμε την προσδοκία να αναλάβει κάθε άνθρωπος και κάθε θεσμός το ίδιο φορτίο. Ο καθένας έχει να διαδραματίσει ένα ρόλο, αλλά για να γίνουν σεβαστές οι απαιτήσεις της δικαιοσύνης και της φιλανθρωπίας, οι πιο ευημερούσες κοινωνίες πρέπει να φέρουν το μεγαλύτερο φορτίο και απαιτείται από αυτές μια θυσία μεγαλύτερη από εκείνη που μπορούν να προσφέρουν οι φτωχές. Οι θρησκείες, οι κυβερνήσεις και οι θεσμοί αντιμετωπίζουν πολλές διαφορετικές καταστάσεις· αλλά βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας, όλοι μπορούν να αναλάβουν κάποιες εργασίες, κάποιο μέρος της κοινής προσπάθειας.**

Κοινή Διακήρυξη Πάπα Ιωάννη Παύλου Β΄ και Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, 2002

Ο άνθρωπος ως φύλακας του περιβάλλοντος

Μετά από όσα μάθαμε στην ενότητα, τι μπορούμε να κάνουμε εμείς; Τι δυνατότητες δικής μας παρέμβασης υπάρχουν;

Ας αναλάβουμε πρωτοβουλίες για ευαισθητοποίηση και δράσεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος (π.χ. ανακύκλωση, αναδάσωση, εθελοντική δασοπροστασία, καθαρισμός παραλίας κ.λπ.).

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

2. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

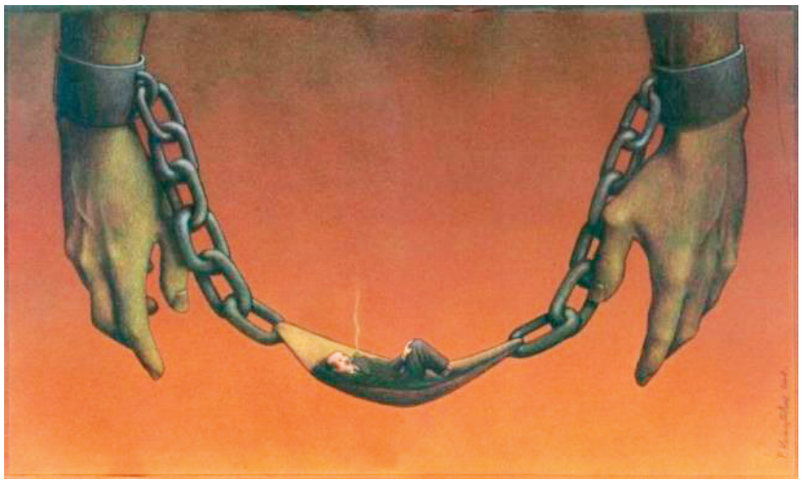
- **Πλούτος και φτώχεια**
- **Η ηθική της εργασίας**
- **Η μοναξιά του ανθρώπου**
- **Η επανάσταση του Χριστιανισμού**

2.1 ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ

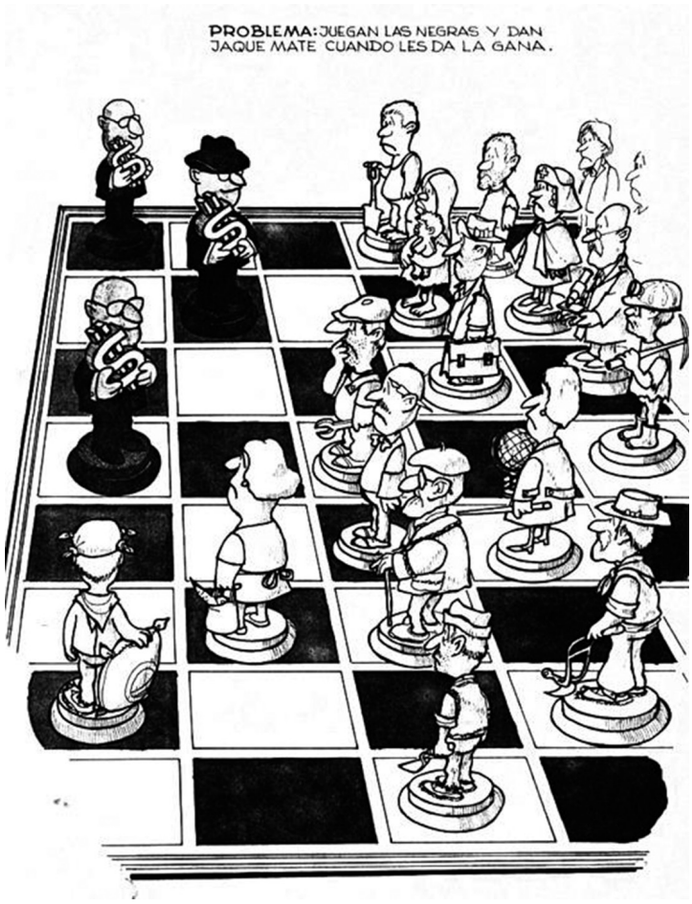
Κοινωνικές διαστάσεις του πλούτου και της φτώχειας

Ας παρατηρήσουμε τα παρακάτω σκίτσα και ας απαντήσουμε στα ερωτήματα: 1) Με ποιον τρόπο συνδέονται οι πληροφορίες που παρουσιάζονται σε αυτά με ό,τι ήδη γνωρίζουμε; 2) Ποιες από τις νέες ιδέες που αποκτήσαμε, επεκτείνουν ή ωθούν τη σκέψη μας σε νέες κατευθύνσεις; Ποιες ερωτήσεις ή αναζητήσεις μάς γεννιούνται αυτήν τη στιγμή;

Pawel Kuczynski

Joaquin Salvador Lavado «Quino», Το σκάκι των τάξεων (Πρόβλημα: Τα μαύρα παίζουν και κάνουν ματ, όποτε τους αρέσει).

Ο Χριστιανισμός απέναντι στη φτώχεια, τον πλούτο και την ιδιοκτησία

Σε ομάδες ας επεξεργαστούμε το υλικό που ακολουθεί και ας ανακαλύψουμε στοιχεία που αναδεικνύουν τη στάση του Χριστιανισμού απέναντι στη φτώχεια, τον πλούτο και την ιδιοκτησία.

Στο τέλος θα παρουσιάσουμε στην ολομέλεια τα αποτελέσματα της μελέτης μας και θα συζητήσουμε πάνω σε αυτά.

Περί πλούτου

Αυτά τα λέω και δεν θα πάψω να τα λέω, κι ας με κατηγορούν πολλοί. «Όλο με τους πλουσίους τα βάζεις», διαμαρτύρονται. Πράγματι, όχι όμως με όλους, αλλά μόνο μ' εκείνους που κάνουν κακή χρήση του πλούτου τους. Δεν χτυπάω τον πλούσιο, αλλά τον άρπαγα. Άλλο πλούσιος, άλλο άρπαγας. Να ξεχωρίζουμε τα πράγματα, για να μη δημιουργείται σύγχυση ή παρανόηση. Είσαι πλούσιος; Δεν σε εμποδίζω. Αρπάζεις; Σε αποδοκιμάζω. Έχεις τα κτήματά σου; Να τα χαίρεσαι. Παίρνεις τα ξένα; Δεν μπορώ να σωπάσω. Θέλεις να με πετροβολήσεις; Είμαι έτοιμος και το αίμα μου να χύσω, φτάνει να σε σταματήσω από την αμαρτία. Δεν νοιάζομαι για το μίσος, δεν τρομάζω από την πολεμική. Για ένα πράγμα μόνο νοιάζομαι, για την προκοπή εκείνων που με ακούνε. […]

Άχρηστοι είναι οι πλούσιοι, ναι, άχρηστοι, εκτός κι αν είναι ελεήμονες και φιλάνθρωποι. Μα, δυστυχώς, λίγοι πλούσιοι, πολύ λίγοι ξεχωρίζουν για τη φιλανθρωπία τους. Οι περισσότεροι είναι βουτηγμένοι στη φιλαυτία, την ασπλαχνία, την αμαρτία. Γι' αυτό μην τους ζηλεύεις. Εσύ να σκέφτεσαι… τον ίδιο το Χριστό, ο οποίος δεν είχε πού να γείρει το κεφάλι Του. Μιμήσου τη φτώχεια Εκείνου και των αγίων Του, που ήταν στερημένοι από τα υλικά αγαθά, είχαν όμως αμύθητα πνευματικά πλούτη… Ακόμα, δηλαδή, κι αν είχες δικές σου την ξηρά και τη θάλασσα, τις χώρες και τις πολιτείες της οικουμένης, αν δούλευε για σένα η ανθρωπότητα, αν έδιναν για χάρη σου οι πηγές χρυσάφι αντί για νερό, και τότε θα έλεγα πως δεν αξίζεις ούτε τρεις δεκάρες, αφού θα έχανες τη Βασιλεία των Ουρανών. […]

Μη νομίζεις ότι, με το ν' αποκτήσεις πολλά, αποκτάς

και αληθινή ηδονή. Ηδονή και ευχαρίστηση και ηρεμία έχεις με το να μη θέλεις να πλουτίζεις. Αν κυνηγάς τον πλούτο, ποτέ δεν θα πάψεις να βασανίζεσαι. Γιατί η επιθυμία του πλούτου είναι έρωτας ανικανοποίητος… Όσο περισσότερα χρήματα επιθυμείς, τόσο μεγαλύτερη γίνεται η αγωνία σου… Ο Θεός σ' έκανε πλούσιο για να βοηθάς όσους έχουν ανάγκη, για να βρεις τη συγχώρηση των αμαρτημάτων σου με τη φιλανθρωπία. Δεν σου έδωσε χρήματα για να τα φυλάς και να καταστραφείς, αλλά για να τα μοιράζεις και να σωθείς.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Πλούτος και πλεονεξία

«Ποιον αδικώ», λέει [ο πλούσιος], «προστατεύοντας αυτά που μου ανήκουν;»

Πες μου, λοιπόν, τι σου ανήκει; Από πού τα πήρες και τα έφερες στη ζωή σου; Όπως αυτός που βρίσκει θέση στο θέατρο κι εμποδίζει αυτούς που μπαίνουν ύστερα, θεωρώντας δικό του αυτό που είναι για κοινή χρήση όλων, τέτοιοι είναι οι πλούσιοι. Αφού απόχτησαν πρώτοι τα κοινά αγαθά, τα θεωρούν δικά τους για την προτεραιότητα. Αν έπαιρνε καθένας ό,τι του χρειαζόταν για την ικανοποίηση της ανάγκης του κι άφηνε σ' όποιον είχε ανάγκη ό,τι ήταν γι' αυτόν περισσό, κανένας δε θα ήταν πλούσιος, κανένας δε θα ήταν φτωχός. Γυμνός δεν ήρθες στον κόσμο; Γυμνός δεν θα επιστρέψεις στη γη; Πού τα βρήκες αυτά που έχεις τώρα; Αν πιστεύεις ότι σ' τα χάρισε η τύχη, είσαι άθεος, δεν αναγνωρίζεις τον Δημιουργό, δεν νιώθεις ευγνωμοσύνη γι' Αυτόν που σ' τα έδωσε· αν όμως παραδέχεσαι ότι προέρχονται απ' τον Θεό, πες μου για ποιο λόγο σ' τα έδωσε; Μήπως είναι

άδικος ο Θεός και μοιράζει άνισα τα απαραίτητα για τη ζωή; Γιατί εσύ είσαι πλούσιος κι εκείνος φτωχός; Για κανένα άλλο λόγο παρά για να ανταμειφθείς εσύ για την καλοσύνη και τη σωστή διαχείριση της περιουσίας, κι εκείνος για να κερδίσει τα μεγάλα έπαθλα της υπομονής.

Όμως εσύ τα έκρυψες όλα στους αχόρταγους κόλπους της πλεονεξίας· νομίζεις λοιπόν ότι κανένα δεν αδικείς, όταν τόσους στερείς από τα αγαθά αυτά; Ποιος είναι πλεονέκτης; Όποιος δεν περιορίζεται στα απαραίτητα. Ποιος άρπαγας; Εκείνος που αφαιρεί την περιουσία των άλλων. Εσύ δεν είσαι πλεονέκτης; Δεν είσαι άρπαγας; Δεν κρατάς για τον εαυτό σου, όσα σου δόθηκαν για να τα διαχειρισθείς προς όφελος όλων; Αυτός που γδύνει τον ντυμένο θα ονομαστεί λωποδύτης, αλλά μήπως και αυτός που δεν ντύνει τον γυμνό, ενώ μπορεί, δεν αξίζει αυτή την ονομασία;

Το ψωμί που αποθηκεύεις είναι του πεινασμένου, τα ρούχα που φυλάς στις αποθήκες σου είναι του γυμνού, τα παπούτσια που τα 'χεις και σαπίζουν είναι του ξυπόλυτου, τα λεφτά που θάβεις για να μη σ' τα κλέψουν είναι του φτωχού. Είναι τόσοι αυτοί που αδικείς όσοι αυτοί που θα μπορούσες να βοηθήσεις.

Μέγας Βασίλειος, Ομιλία εις το «Καθελώ μου τάς ἀποθήκας...» καί περί πλεονεξίας

Επίγειοι θησαυροί

19 Μη μαζεύετε θησαυρούς πάνω στη γη, όπου τους αφανίζει ο σκόρος και η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες κάνουν διαρρήξεις και τους κλέβουν. 20 Αντίθετα, να μαζεύετε θησαυρούς στον ουρανό, όπου δεν τους αφανίζουν ούτε ο σκόρος ούτε η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες δεν κάνουν διαρρήξεις και δεν τους κλέβουν. 21 Γιατί όπου

είναι ο θησαυρός σας εκεί θα είναι και η καρδιά σας.

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 6, 19-21

Ο πλούσιος και ο φτωχός Λάζαρος

19 Κάποιος άνθρωπος ήταν πλούσιος, φορούσε πολυτελή ρούχα και το τραπέζι του κάθε μέρα ήταν λαμπρό.
20 Κάποιος φτωχός όμως, που τον έλεγαν Λάζαρο, ήταν πεσμένος κοντά στην πόρτα του σπιτιού του πλουσίου, γεμάτος πληγές, 21 και προσπαθούσε να χορτάσει από τα ψίχουλα που έπεφταν από το τραπέζι του πλουσίου. Έρχονταν και τα σκυλιά και του έγλειφαν τις πληγές.
22 Κάποτε πέθανε ο φτωχός, και οι άγγελοι τον πήγαν κοντά στον Αβραάμ. Πέθανε κι ο πλούσιος και τον έθαψαν.
23 Στον άδη που ήταν και βασανιζόταν, σήκωσε τα μάτια του και είδε από μακριά τον Αβραάμ και κοντά του τον Λάζαρο. 24 Τότε φώναξε ο πλούσιος και είπε: «πατέρα μου Αβραάμ, σπλαχνίσου με και στείλε τον Λάζαρο να βρέξει με νερό την άκρη του δάχτυλού του και να μου δροσίσει τη γλώσσα, γιατί υποφέρω μέσα σ' αυτή τη φωτιά».
25 Ο Αβραάμ όμως του απάντησε: «παιδί μου, θυμήσου ότι εσύ απόλαυσες την ευτυχία στη ζωή σου, όπως κι ο Λάζαρος τη δυστυχία. Τώρα λοιπόν αυτός χαίρεται εδώ, κι εσύ υποφέρεις. 26 Κι εκτός απ' όλα αυτά, υπάρχει ανάμεσά μας μεγάλο χάσμα, ώστε αυτοί που θέλουν να διαβούν από 'δω σ' εσάς να μην μπορούν· ούτε οι από 'κει μπορούν να περάσουν σ' εμάς». 27 Είπε πάλι ο πλούσιος: «τότε σε παρακαλώ, πατέρα, στείλε τον στο σπίτι του πατέρα μου, 28 να προειδοποιήσει τους πέντε αδερφούς μου, ώστε να μην έρθουν κι εκείνοι σ' αυτόν εδώ τον τόπο των βασάνων». 29 Ο Αβραάμ του λέει: «έχουν τα λόγια του Μωυσή και των προφητών· ας υπακούσουν σ' αυτά». 30 «Όχι, πατέρα μου Αβραάμ»,

του λέει εκείνος, «δεν αρκεί· αλλά αν κάποιος από τους νεκρούς πάει σ' αυτούς, θα μετανοήσουν». 31 Του λέει τότε ο Αβραάμ: «αν δεν υπακούνε στα λόγια του Μωυσή και των προφητών, ακόμη κι αν αναστηθεί κάποιος από τους νεκρούς, δεν πρόκειται να πεισθούν».

Ευαγγέλιο κατά Λουκάν 16, 19-31

Και άγιος και κλέφτης

Ζούσε στην Αλεξάνδρεια μια ανύπαντρη χριστιανή γυναίκα που φαινόταν ταπεινή, στην πραγματικότητα όμως ήταν περήφανη και πολύ φιλάργυρη. Ήταν μάλλον φιλόχρυση, παρά φιλόχριστη. Δεν είχε προσφέρει ποτέ κάτι από την περιουσία της ούτε σε ξένο, ούτε σε φτωχό, ούτε σε καταπιεσμένο… Αυτή τη γυναίκα…, ο αγιότατος Μακάριος, ο πρεσβύτερος και προϊστάμενος του λεπροκομείου, θέλησε –κατά κάποιον τρόπο– να την εγχειρήσει σα γιατρός, για να την ανακουφίσει από την πλεονεξία, και επινόησε το εξής τέχνασμα… Πήγε και τη βρήκε και της είπε: «Έχουν πέσει στα χέρια μου πολύτιμοι λίθοι, σμαράγδια και υάκινθοι. Δεν ξέρω αν προέρχονται από κλοπή ή από νόμιμο εμπόριο. Δεν έχουν αποτιμηθεί, μιας και είναι πέρα από κάθε αποτίμηση. Ο ιδιοκτήτης τους τους πουλάει πεντακόσια νομίσματα…». Πέφτει τότε αυτή στα πόδια του και του λέει: «Να μην τους αγοράσει άλλος, σε παρακαλώ… Αγόρασέ τους εσύ για λογαριασμό μου…». Πήρε, λοιπόν, ο Μακάριος απ' αυτήν τα πεντακόσια νομίσματα, τα διέθεσε όμως για τις ανάγκες του λεπροκομείου.

Περνούσε ο καιρός, μα αυτή δίσταζε να του το υπενθυμίσει, επειδή ο άγιος είχε μεγάλη υπόληψη στην Αλεξάνδρεια… Τελικά, κάποια στιγμή που τον συνάντησε στην εκκλησία, του είπε: «Σε παρακαλώ, πες μου, τι έγι-

νε με κείνους τους πολύτιμους λίθους για τους οποίους έδωσα τα πεντακόσια νομίσματα;». Αυτός της απάντησε: «Από την ημέρα που έδωσες τα χρήματα, πλήρωσα την αξία των λίθων. Αν θέλεις να τους δεις, έλα στο σπίτι μου. Εκεί βρίσκονται. Δες αν σου αρέσουν, αλλιώς πάρε πίσω τα χρήματά σου». Κι εκείνη πήγε πολύ ευχαρίστως. Στους επάνω ορόφους του λεπροκομείου βρίσκονταν οι λεπρές γυναίκες και στους κάτω οι λεπροί άνδρες. Όταν φτάσανε στην είσοδο, τη ρώτησε: «Τι θέλεις να δεις πρώτα; Τους υάκινθους ή τα σμαράγδια;». Του απάντησε: «Ό,τι νομίζεις». Τότε την ανεβάζει στους επάνω ορόφους, της δείχνει ακρωτηριασμένες γυναίκες με πληγιασμένα πρόσωπα, και της λέει: «Να οι υάκινθοι». Κατόπιν την κατεβάζει στα κάτω πατώματα και της δείχνει τους άνδρες λέγοντας: «Να τα σμαράγδια. Και νομίζω ότι δε θα βρεθούν πολυτιμότερα. Αν, λοιπόν, σου αρέσουν, πάει καλά, αλλιώς πάρε πίσω τα χρήματά σου». Μετανιωμένη αυτή βγήκε και, αφού πήγε στο σπίτι της, αρρώστησε από τη στενοχώρια της που δεν έκανε ένα τέτοιο καλό σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, αλλά αναγκαστικά. Αργότερα ευχαρίστησε τον Μακάριο και πορεύτηκε στη ζωή της όπως έπρεπε.

Παλλάδιος, Λαυσαϊκόν

Οι δύο τρόποι

Υπάρχουν δύο τρόποι ύπαρξης του ανθρώπου, αντίθετοι μεταξύ τους: Αφενός ο τρόπος ύπαρξης που βασίζεται στο «να έχεις», και αφετέρου ο τρόπος ύπαρξης που βασίζεται στο «να είσαι». Κατά τον πρώτο τρόπο, ο άνθρωπος νιώθει ότι το νόημα και η αξία του θεμελιώνονται στο να αποκτά και να κατέχει διάφορα αγαθά. Νιώθει ότι με αυτά καταξιώνεται. Σ' αυτή την περίπτωση,

αυτό που μετρά αποφασιστικά είναι ο πλούτος και η κοινωνική ισχύς. Αντίθετα, κατά τον δεύτερο τρόπο ύπαρξης, η ζωή του ανθρώπου θεμελιώνεται στην ποιότητα της ίδιας του της ύπαρξης, στο «τι είδους» άνθρωπος είναι ο ίδιος. Σ΄ αυτή την περίπτωση μετρά η εσωτερική καλλιέργεια και η πνευματική συγκρότηση του ανθρώπου. […] Για τον Χριστιανισμό ο άνθρωπος είναι διαχειριστής των υλικών αγαθών. Και πρέπει να τα διαχειρίζεται έτσι ώστε να διακονείται η ανθρώπινη ζωή, η αξιοπρέπεια και η συνύπαρξη. […] Ο Απ. Παύλος μάς δείχνει ότι και τα πιο υψηλά πνευματικά επιτεύγματα αν πραγματοποιούνται δίχως αγάπη, δεν έχουν καμία αληθινή αξία. Το ίδιο ισχύει και για την αλληλεγγύη προς τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη. Δεν αρκεί να γίνεται σαν ένα τυπικό ή κοινωνικό καθήκον. Αληθινά εκκλησιαστικό είναι όταν εμπνέεται από την αγάπη προς τον άλλον άνθρωπο, δηλαδή όταν τον άλλον τον δεχόμαστε στη ζωή μας ως ισότιμο, ως εικόνα του Χριστού.

Αθ. Παπαθανασίου & Μ. Κουκουνάρας Λιάγκης, Ζητήματα Χριστιανικής Ηθικής

Fritz Eichenberg, Ο Χριστός στο συσσίτιο (Christ in the breadline)

Ατομική και συλλογική ευθύνη των Χριστιανών για το φαινόμενο της φτώχειας

Σε ομάδες ή δυάδες ας ορίσουμε ως σκοπό μας να αναζητήσουμε στο διαδίκτυο ή να επισκεφθούμε επιτόπου ένα εκκλησιαστικό ίδρυμα (π.χ. το Γενικό Φιλόπτωχο Ταμείο της Αρχιεπισκοπής Αθηνών ή κάποιο ενοριακό συσσίτιο κ.ά.), μία ιστοσελίδα Μητρόπολης ή ενορίας, συναντώντας το πρόσωπο κλειδί του έργου. Ας ετοιμάσουμε ερωτήσεις και ας επιδιώξουμε να πάρουμε συνέντευξη από το πρόσωπο αυτό, για να μάθουμε περισσότερα σχετικά με το φιλανθρωπικό έργο που αφορά ευπαθείς ομάδες.

27-0841_I_c_thriskeutika_1-72_18b.indd 49 13/03/2024 11:45:18

Ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Ιερώνυμος στο κεντρικό συσσίτιο της Αρχιεπισκοπής, στην οδό Σοφοκλέους, Αθήνα, 2019.

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

2.2 Η ΗΘΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ηθικά ζητήματα σε εργασιακά ζητήματα

Ο καθένας και η καθεμία ας μελετήσει τα παρακάτω άρθρα από την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ και ας σημειώσει τι παρατηρεί από τη σύγκριση αυτών των δικαιωμάτων με σύγχρονες περιπτώσεις δυσμενών συνθηκών εργασίας (π.χ. σε εργοστάσια ή αλυσίδες καταστημάτων σε Κίνα, Ινδία, Αμερική κ.α.).

Στη συνέχεια, ας μοιραστούμε τις σκέψεις μας με τον διπλανό/τη διπλανή μας και ας καταλήξουμε σε κοινές παραδοχές. Στο τέλος, θα ανακοινώσουμε και θα συζητήσουμε στην ολομέλεια τα αποτελέσματα της εργασίας μας.

Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

ΑΡΘΡΟ 23

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία.

2. Όλοι, χωρίς καμία διάκριση, έχουν το δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία.

3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα δίκαιης και ικανοποιητικής αμοιβής, που να εξασφαλίζει σε αυτόν και την οικογένειά του συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. […]

ΑΡΘΡΟ 24

Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο, και ιδιαίτερα, σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

ΑΡΘΡΟ 25

1. **Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του.**
2. **Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα ειδικής μέριμνας και περίθαλψης. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.**

ΟΗΕ, Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 1948

Εργασία και αεργία με χριστιανικά κριτήρια

Ας διαβάσουμε κείμενα και χωρία από την Αγία Γραφή επιχειρώντας να προσεγγίσουμε και να ερμηνεύσουμε τους όρους «εργασία» και «αεργία» με χριστιανικά κριτήρια. Τι παρατηρούμε; Πώς αντιλαμβάνεται η Αγία Γραφή το νόημα της εργασίας; Ας συζητήσουμε τις σκέψεις μας.

Η Αγία Γραφή για την εργασία

Όποιος δεν θέλει να εργάζεται, αυτός να μην τρώει κιόλας.

Β΄ επιστολή Απ. Παύλου προς Θεσσαλονικείς 3, 10

Έτσι να λάμψει και το δικό σας φως μπροστά στους ανθρώπους, για να δουν τα καλά σας έργα και να δοξολογήσουν τον ουράνιο Πατέρα σας.

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 16

Έτσι και η πίστη, αν δεν εκδηλώνεται με έργα, μόνη της είναι νεκρή.

Επιστολή Ιακώβου 2, 17

Να το θεωρείτε τιμητικό να ζείτε χωρίς αναταραχές, να ασχολείστε μόνο με τις δικές σας υποθέσεις και να εργάζεστε για να βγάζετε το ψωμί σας με τα ίδια σας τα χέρια, όπως σας παραγγείλαμε.

Α΄ επιστολή Απ. Παύλου προς Θεσσαλονικείς 4, 11

Πήρε, λοιπόν, ο Κύριος ο Θεός τον άνθρωπο και τον έβαλε μέσα στον κήπο της Εδέμ, για να τον καλλιεργεί και να τον προσέχει.

Γένεσις 2, 15

6 Τράβα τεμπέλη στο μυρμήγκι, κοίταξε πώς δου-
λεύει και γίνε σοφός. 7 Αυτό δεν έχει ούτε αρχηγό ούτε
επιστάτη ούτε αφεντικό· 8 κι όμως το καλοκαίρι εξασφα-
λίζει την τροφή του, προμήθειες συγκεντρώνει τον καιρό
του θερισμού. 9 Τεμπέλη, ως πότε θα κοιμάσαι; Πότε απ'
τον ύπνο σου θα σηκωθείς; 10 Λίγος ακόμα ύπνος, λίγη
νύστα, λίγο τα χέρια να σταυρώσεις για ν' αναπαυτείς,
11 και θα 'ρθει η φτώχεια ξαφνικά σαν το ληστή κι η δυ-
στυχία σαν άντρας οπλισμένος.

Παροιμίες 6, 6-11

Να εργάζεσαι με το εργόχειρό σου, για να βρει ο φτωχός το ψωμί σου. Γιατί η αργία (η μη εργασία) είναι θάνατος και κατάντια της ψυχής.

Αβάς Αμμωνάς, Γεροντικό

Η αξία της εργασίας

Ας μην ντρεπόμαστε για τις χειρωνακτικές εργασίες· ούτε να νομίζουμε ότι η εργασία είναι αιτία για κατηγορία· αιτία για κατηγορία είναι η αργία και να μην έχουμε να κάνουμε κάτι. Γιατί, αν η εργασία ήταν ντροπή, δε θα την επιδίωκε ο (απόστολος) Παύλος, ούτε θα παράγγελνε σ' εκείνους που δεν εργάζονται, να μην τρώνε. Ντροπή, πραγματικά, είναι μόνο η αμαρτία. Την αμαρτία, όμως, και μάλιστα όχι μία ή δύο και τρεις μορφές αμαρτίας, αλλά όλη μαζί την κακία, τη γεννά συνήθως η αργία… Λοιπόν, ό,τι είναι για το άλογο το χαλινάρι, το ίδιο είναι η εργασία για τη φύση μας… Δεν υπάρχει τίποτε απολύτως που να μην καταστρέφεται με την αργία. Πράγματι, και το νερό που είναι στάσιμο, βρωμά, ενώ εκείνο που τρέχει και τριγυρίζει παντού, διατηρεί την καλή του ποιότητα. Και το σίδερο, όταν δε χρησιμοποιείται, γίνεται μαλακότερο και άχρηστο, επειδή καταστρέφεται από τη σκουριά· ενώ εκείνο που χρησιμοποιείται στις εργασίες, είναι πολύ χρησιμότερο, αλλά και πιο ευπαρουσίαστο, αφού δεν λάμπει λιγότερο από κάθε ασήμι. Και τη γη που δεν καλλιεργείται, θα μπορούσε να την ιδεί κανείς να μην παράγει τίποτε ωφέλιμο, αλλά βλαβερά βότανα, αγκάθια, τριβόλια και άκαρπα δέντρα, ενώ εκείνην που απολαμβάνει την εργασία, να είναι γεμάτη με ήμερους καρπούς. Και γενικά η αργία καταστρέφει το καθετί· αντίθετα, η εργασία κάνει τα πάντα πιο χρήσιμα. Γνωρίζοντας λοιπόν όλα τούτα, καθώς επίσης και πόση

είναι η βλάβη από την αργία και το κέρδος από την εργασία, ας αποφεύγουμε την πρώτη και ας επιδιώκουμε τη δεύτερη.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Το χριστιανικό ηθικό πλαίσιο στα εργασιακά ζητήματα

Ας προσπαθήσουμε ο καθένας και η καθεμία να ανακαλύψουμε τα σπουδαιότερα σημεία και τις έννοιες-κλειδιά σε κείμενο που αναφέρεται στο χριστιανικό ηθικό πλαίσιο γύρω από τα εργασιακά ζητήματα. Ας υπογραμμίσουμε με χάρακα τα σπουδαιότερα σημεία και ας επισημάνουμε με χρωματιστό μαρκαδόρο τις έννοιες-κλειδιά. Στο τέλος θα παρουσιάσουμε στην ολομέλεια συζητώντας και αιτιολογώντας τις επιλογές μας.

Η εργασία ως θεϊκή εντολή και ανθρώπινη ανάγκη

Εκτός όμως από την άμεση, υπάρχει και έμμεση εντολή για εργασία. Αναγράφεται στη Γένεση: «Καί εἶπεν ὁ Θεός: Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν…». Από αυτό το χωρίο προκύπτει πως ο άνθρωπος έχει δύο όψεις, οι οποίες εκφράζουν τη δομή του, μία στατική και μία δυναμική. Η πρώτη αποτελεί τον ιδανικό τύπο του ανθρώπου, ο οποίος έχει πλασθεί «κατ' εἰκόνα» του Δημιουργού του. Η δεύτερη όψη, η δυναμική, περιέχει τη δυνατότητα του ανθρώπου να φθάσει τον ιδανικό τύπο του, ώστε να γίνει ύπαρξη «καθ' ὁμοίωσιν» του Δημιουργού της, να του μοιάσει. Όσο δεν θα του μοιάζει, δεν θα είναι ολοκληρωμένος άνθρωπος. […]

Ο αρχαίος Ισραηλίτης πληροφορείται πως ο πρώτος που εργάσθηκε είναι ο Θεός και ότι πρέπει να του μοιάσει· και θα του μοιάσει με την εργασία, διότι «διά της

εργασίας ο άνθρωπος οδηγείται εις "ὁμοίωσιν" προς τον προσωπικόν αυτού δημιουργόν». Ο πρώτος που αισθάνθηκε εσωτερική ικανοποίηση από την εργασία του, σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, είναι ο Θεός, ως δημιουργός του σύμπαντος. Ο συγγραφέας της Γενέσεως τον παρουσιάζει κάθε βράδυ, μετά το τέλος του έργου κάθε ημέρας, να το αποθαυμάζει και να βλέπει ότι είναι «καλόν»… Όταν όμως τελείωσε και η έκτη ημέρα, επιθεωρώντας ο Θεός «πάντα, ὅσα ἐποίησεν», γέμισε πλέον από απέραντη ικανοποίηση, γιατί τα έργα του, στο σύνολό τους, ήταν «καλά λίαν». […]

Αυτό το αίσθημα το απολαμβάνει και ο άνθρωπος. Το βιβλίο του Εκκλησιαστή γράφει ότι δεν υπάρχει τίποτα καλύτερο από το να ευφραίνεται ο άνθρωπος με το αποτέλεσμα της εργασίας του. Και προσθέτει πως αυτή η ικανοποίηση είναι φυσική για τον άνθρωπο, αφού εκείνο που του δόθηκε (από τον Δημιουργό του) είναι ακριβώς αυτό: η εργασία. Ακόμη και ο μόχθος που προστέθηκε στην εργασία του ανθρώπου, μετά την πτώση του από τον Παράδεισο, δεν εμποδίζει την εσωτερική ικανοποίηση που μπορεί να αισθανθεί κανείς από την εργασία που κάνει, αφού και ο μόχθος δόθηκε από τον Δημιουργό του ανθρώπου. Η εργασία, λοιπόν, για τον αρχαίο Ισραηλίτη, όχι μόνο δεν επιβάλλεται ως τιμωρία στον άνθρωπο, έπειτα από την πτώση του, που εξ αιτίας της καταδικάσθηκε να φύγει από τον Παράδεισο, αλλά συνδέεται με την εσωτερική ικανοποίηση του ανθρώπου, αυτή την ικανοποίηση ακριβώς που συμβολίζει ο Παράδεισος.

Π. Α. Σινόπουλος, Εργασία και σχέσεις αλληλεγγύης οικογενειακού τύπου. Η οικογένεια ως μονάδα εργασίας του λαού της Παλαιάς Διαθήκης

Σκοπός εργασίας

Ο άνθρωπος δεν είναι μόνον ο λόγος ο νοητικός, αλλά και ο λόγος ο οικονομικός του κόσμου, ο κύριος της δημιουργίας. Έχει το δικαίωμα και το καθήκον να εργάζεται μέσα στον κόσμο για την ίδια του την ύπαρξη, για να βοηθά τον πλησίον του και για να εκτελέσει το κοινό έργο της ανθρωπότητας, σύμφωνα με την παραγγελία του Θεού «άρχετε πάσης της γης και κατακυριεύσατε αυτής» (Γεν. 1,28). Η εργασία του ανθρώπου αποτελεί μέρος των σχέσεών του με τη φύση και καθαγιάζεται με τη Χάρη του Αγίου Πνεύματος. […]

Να εργάζεσαι σημαίνει να βγαίνεις ενεργητικά από τον εαυτό σου για να περάσεις μέσα στον κόσμο. Κάθε πράξη εργασίας είναι μια πραγματοποίηση του σκοπού του ανθρώπου έξω από τον εαυτό του… Το καλύτερο οικονομικό σχήμα –όποιο κι αν είναι τ' όνομά του και μ' οποιονδήποτε τρόπο κι αν συνδέεται με τον καπιταλισμό και το σοσιαλισμό, την ατομική ιδιοκτησία ή την κοινοκτημοσύνη– είναι εκείνο που εξασφαλίζει καλύτερα σε κάθε δεδομένη κατάσταση πραγμάτων την προσωπική ελευθερία, διαφυλάττοντάς την και από τη φυσική φτώχεια και από την κοινωνική δουλεία.

Σεργκέι Μπουλγκάκωφ, Ορθοδοξία και οικονομική ζωή

Αποτύπωση ηθικών πλαισίων με θρησκευτικά κριτήρια στην προσέγγιση των εργασιακών ζητημάτων

Αξιοποιώντας όσα μάθαμε στην ενότητα αλλά και τα σχετικά κείμενα, ας συντάξουμε σε ομάδες μια επιστολή προς τη Διεύθυνση μιας τοπικής βιοτεχνίας ή βιομηχανικής μονάδας ή αλυσίδας καταστημάτων, με την οποία θα θέτουμε τα ηθικά πλαίσια συνθηκών εργασίας. Θα ξεκι-

νάμε την επιστολή μας με τη φράση «Arbeit macht frei» (=Η εργασία απελευθερώνει), η οποία ήταν γραμμένη στο ναζιστικό στρατόπεδο συγκέντρωσης Νταχάου.

Η μεταχείριση των εργατών

Αλίμονο σ' εκείνους που στερούν από τους εργάτες τον δίκαιο μισθό τους, γιατί είναι όμοιοι μ' αυτούς που χύνουν αίμα.

Όσιος Εφραίμ ο Σύρος, Λόγος εις την Δευτέραν Παρουσίαν

1 Ακούστε με τώρα κι εσείς οι πλούσιοι. Κλάψτε με γοερές κραυγές για τα βάσανά σας, που όπου να 'ναι έρχονται. 2 Ο πλούτος σας σάπισε, και τα ρούχα σας τα 'φαγε ο σκόρος· 3 το χρυσάφι σας και το ασήμι κατασκούριασαν, και η σκουριά τους θα είναι μαρτυρική κατάθεση εναντίον σας και θα καταφάει τις σάρκες σας σαν τη φωτιά. Κι ενώ πλησιάζει η κρίση, εσείς μαζεύετε θησαυρούς. 4 Ακούτε! Κραυγάζει ο μισθός των εργατών που θέρισαν τα χωράφια σας κι εσείς τους τον στερήσατε· και οι κραυγές των θεριστών έφτασαν ως στ' αυτιά του παντοδύναμου Κυρίου.

Επιστολή Ιακώβου 5, 1-4

14 Μην εκμεταλλεύεσαι ποτέ τον μισθωτό, τον δυστυχισμένο και το φτωχό συμπατριώτη σου ή τον ξένο που ζει σε μια από τις πόλεις της χώρας σου. 15 Να του δίνεις κάθε μέρα το ημερομίσθιό του, πριν απ' τη δύση του ήλιου· γιατί είναι φτωχός και το έχει ανάγκη. Αλλιώς αυτός θα φωνάξει με αγανάκτηση εναντίον σου στον Κύριο, κι αυτό θα σου καταλογιστεί για αμαρτία.

Δευτερονόμιο 24, 14-15

Όποιος από τον διπλανό του τη διατροφή του αφαιρεί, είναι το ίδιο σαν να τον σκοτώνει· κι όποιος δε δίνει στον εργάτη το μισθό του, είναι φονιάς.

Σοφία Σειράχ 34, 22

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

2.3 Η ΜΟΝΑΞΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Όψεις μοναξιάς

Ας σκεφτούμε πώς περάσαμε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές μας κατά τη διάρκεια μονοήμερης ή πολυήμερης εκδρομής. Ας γράψουμε σε χαρτάκια δύο θετικές και δύο αρνητικές πλευρές της προσωρινής μας συμβίωσης με τους συμμαθητές/τις συμμαθήτριές μας ξεκινώντας με τα λόγια: «Αισθανόμουν υπέροχα με την παρέα μου όταν...» και «Αισθάνθηκα μοναξιά όταν...». Παρακαλούμε να μη φέρνουμε σε καμία περίπτωση σε δύσκολη θέση άλλους/άλλες.

Αναζήτηση του νοήματος της συμβίωσης στον θεσμό του γάμου και της οικογένειας

Σε δυάδες ας μελετήσουμε κείμενα που αναφέρονται στο θεολογικό νόημα της έγγαμης συμβίωσης και ας ξεχωρίσουμε ένα απόσπασμα, που κατά τη γνώμη μας αποδίδει περισσότερο το θεολογικό περιεχόμενο και τη σημασία του γάμου. Στο τέλος, θα ανακοινώσουμε στην ολομέλεια, αιτιολογώντας την επιλογή μας.

Το νόημα της συμβίωσης

Ο Κύριος ο Θεός είπε: «Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος μόνος. Θα του φτιάξω έναν σύντροφο όμοιον μ' αυτόν».

Γένεση 2, 18

Λόγια αγάπης συζύγου

Λόγια αγάπης να της λες... Εγώ από όλα, την δική σου αγάπη προτιμώ και τίποτε δεν μου είναι οδυνηρό,

όσο το να βρεθώ σε διάσταση μαζί σου. Κι αν όλα χρειαστεί να τα χάσω κι αν στους εσχάτους βρεθώ κινδύνους, οτιδήποτε κι αν πάθω, όλα μού είναι υποφερτά, όσο εσύ μού είσαι καλά.. Και τα παιδιά τότε μού είναι πολύ αγαπητά, εφ' όσον εσύ με συμπαθείς. Όλα δικά σου είναι. Αυτό με συμβουλεύει ο Παύλος λέγοντας ότι ο άνδρας δεν εξουσιάζει το σώμα του, αλλά η γυναίκα του. Κι αν δεν έχω εγώ εξουσία στο σώμα μου, αλλά εσύ, πόσο μάλλον δικά σου είναι όλα τα άλλα. Σώμα δεν έχεις πια δικό σου… Δεν είμαστε δυο σώματα μετά το γάμο, αλλά γίναμε ένα· δεν έχουμε δυο περιουσίες, αλλά μία.

… Όλα δικά σου είναι, κι εγώ δικός σου είμαι, κορίτσι μου… Ποτέ να μη μιλάς με πεζό τρόπο, αλλά με φιλοφροσύνη, με τιμή, με αγάπη πολλή. Να την τιμάς, και δεν θα βρεθεί στην ανάγκη να ζητήσει την τιμή από τους άλλους. Να την προτιμάς από όλους για όλα, για την ομορφιά, για την σύνεσή της, και να την επαινείς. Να κάνεις φανερό ότι σου αρέσει η συντροφιά της και ότι προτιμάς να μένεις στο σπίτι για να είσαι μαζί της, από το να βγαίνεις στην αγορά. Από όλους τους φίλους να την προτιμάς, και από τα παιδιά που σου χάρισε ακόμα, κι αυτά εξ αιτίας της να τα αγαπάς.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Μυστήριο αγάπης

α. Εκεί όπου ο άνδρας και η γυναίκα και τα παιδιά είναι συνδεδεμένοι με δεσμούς ομόνοιας και φιλίας και αρετής, εκεί βρίσκεται ανάμεσά τους ο Χριστός.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

β. Ο γάμος είναι μυστήριο αγάπης. Διότι η γυναίκα και ο

άνδρας δεν είναι δύο άνθρωποι, αλλά ένας…

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

γ. Αυτό είναι πραγματική οικογενειακή ζωή, αυτό είναι ο αληθινός πλούτος, αυτή η μεγαλύτερη περιουσία, όταν δηλαδή ο άντρας δεν συγκρούεται με τη γυναίκα του, αλλά είναι ενωμένοι σαν ένα σώμα… Δεν υπάρχει τίποτε, τίποτε πολυτιμότερο από το ν' αγαπιέται πολύ ο άντρας από τη γυναίκα του και η γυναίκα από τον άντρα της.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Η χριστιανική διδασκαλία για τη συμβίωση των ανθρώπων. Κοινωνία και σχέσεις προσώπων

Με βάση κείμενα για τη συμβίωση, ο καθένας και η καθεμία, ας σημειώσουμε μια σκέψη σε ένα χαρτί. Στη συνέχεια, ας ακούσουμε και ας συζητήσουμε στην ολομέλεια αυτά που έχουμε γράψει.

«…ἵνα πρὸς πάντας κυλίεται»

Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν Ἀββὰν Ματώην: «Τί ποιήσω, ὅτι ἡ γλώσσα μου θλίβει με καὶ ὅταν ἔρχομαι ἐν μέσω τῶν ἀνθρώπων, οὐ δύναμαι κατασχεῖν αὐτήν, ἀλλὰ κατακρίνω αὐτοὺς ἐν παντὶ ἔργω ἀγαθῷ καὶ ἐλέγχω αὐτούς;». Καὶ ἀπαντᾶ: «Ὁ δὲ καθήμενος μετὰ τῶν ἀδελφῶν οὐκ ὀφείλει εἶναι τετραγωνιαῖος ἀλλὰ στρογγυλός, ἵνα πρὸς πάντας κυλίεται».

Ρώτησε κάποιος μοναχός τον Αββά Ματώη: «Τι να κάνω που η γλώσσα μου με στενοχωρεί και όταν είμαι μαζί με άλλους ανθρώπους δεν μπορώ να την συγκρατήσω, αλλά τους κατακρίνω όλους και τους ελέγχω

ακόμα κι αν κάνουν κάτι καλό;». Κι ο αββάς απαντά: «Όποιος κάθεται μαζί με τους αδελφούς του δεν πρέπει να 'ναι τετράγωνος, αλλά στρογγυλός, για να κυλάει προς όλους».

Αββάς Ματώης, Αποφθέγματα

Η σημασία της σχέσης

Ο άνθρωπος μετέχει σε πολλές και διάφορες σχέσεις (με συγγενείς, φίλους, γείτονες, συμπολίτες, συναδέλφους κ.λπ.). Πολλοί πιστεύουν ότι κάθε άτομο είναι αυτόνομο και ότι με τη δημιουργία σχέσεων οι άλλοι απλώς «προστίθενται» στην ύπαρξή του. Κατά την αντίληψη αυτή, το άτομο ωφελείται μεν από την συνύπαρξη με τους άλλους, αλλά ουσιαστικά είναι αυθύπαρκτο. Η οπτική της Εκκλησίας προχωρά ριζικά πέρα από αυτές τις αντιλήψεις. Γι' αυτήν, ο κάθε άνθρωπος δεν είναι πλήρης και ολοκληρωμένος από μόνος του. Μπορώ να γίνω πλήρης και ολοκληρωμένος, μόνο εφόσον υπάρχουν και άλλοι στη ζωή μου. Αν δεν υπάρχουν, τότε δεν γίνομαι ένας «μοναχικός, αλλά πλήρης». Είμαι «όχι-πλήρης». Η πληρότητα και η ολοκλήρωση, όμως, δεν έρχονται μέσα από κάθε είδους σχέση. Σχέση είναι και η υποτέλεια του δούλου στον αφέντη, καθώς και η εγωιστική συναλλαγή δυο ατόμων. Αυτές είναι σχέσεις οι οποίες σβήνουν ή τσακίζουν το ανθρώπινο πρόσωπο. Για την Εκκλησία οι σχέσεις οι οποίες ολοκληρώνουν τον άνθρωπο είναι οι σχέσεις που θεμελιώνονται στην πραγματική αγάπη, ελεύθερα. Στις σχέσεις αυτές ο κάθε άνθρωπος εμπλουτίζεται, λαμβάνοντας από τον άλλον δωρεές τις οποίες ο ίδιος δεν διαθέτει από μόνος του.

Αθ. Παπαθανασίου & Μ. Κουκουνάρας Λιάγκης, Ζητήματα Χριστιανικής Ηθικής

Η υπέρβαση της μοναξιάς των ανθρώπων

Ας σχηματίσουμε δυάδες σε κύκλο, στο μέσο του οποίου έχουμε τοποθετήσει κάποια σχολικά αντικείμενα (π.χ. ψαλίδι, κόλλα, μολύβι, συνδετήρα, γόμα, τετράδιο, χάρακα, πινέζες, διαβήτη, μαρκαδόρο, αυτοκόλλητα χαρτάκια κ.λπ.). Διαδοχικά, κάθε δυάδα ας προχωράει στο μέσο του κύκλου και, διαλέγοντας ένα αντικείμενο, ας σχηματίζει μια φράση ξεκινώντας με τα λόγια:

«Για να σταματήσεις να νιώθεις μόνος/μόνη μπορείς...», λέγοντας και κάνοντας κάτι με ό,τι δηλώνει το αντικείμενο που έχει επιλεγεί (π.χ. με το ψαλίδι «...να κόψεις τις αρνητικές σκέψεις που σε απομακρύνουν από τον συνάνθρωπο»).

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

2.4 Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Η έννοια της επανάστασης σε διαφορετικές καταστάσεις

Ας παρατηρήσουμε τις παρακάτω εικόνες και, σε ομάδες ή σε δυάδες, ας δημιουργήσουμε μια σύντομη ιστορία, χρησιμοποιώντας οποιαδήποτε φωτογραφία ή πίνακα και επιλέγοντας έναν από τους παρακάτω τύπους ερωτημάτων:

α) Αν η συγκεκριμένη φωτογραφία/εικόνα είναι η αρχή μιας ιστορίας, τι μπορεί να ακολουθήσει;

β) Αν η συγκεκριμένη φωτογραφία/εικόνα είναι το μέσον μιας ιστορίας, τι θα μπορούσε να έχει συμβεί προηγουμένως; Τι θα ήταν επόμενο να συμβεί;

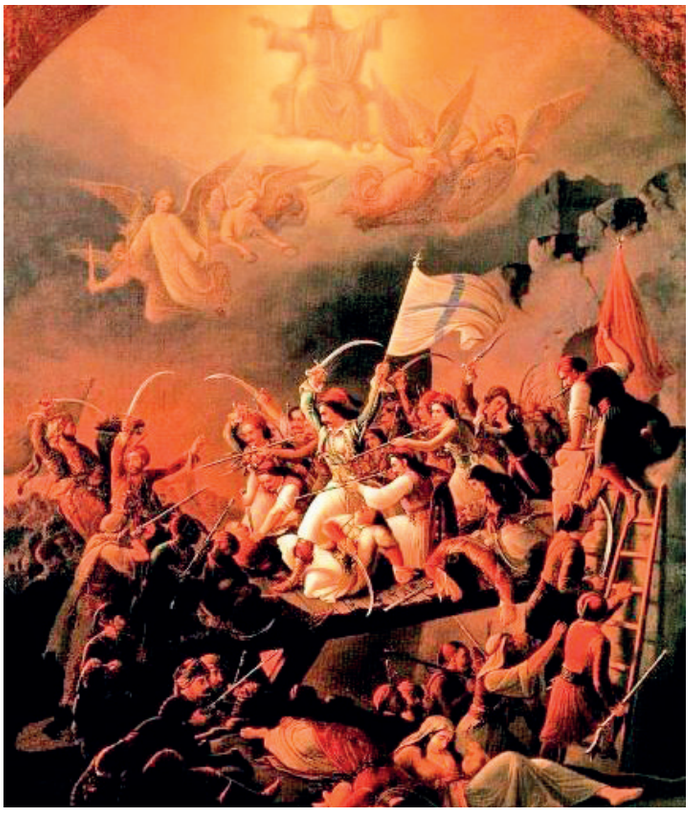
γ) Αν η συγκεκριμένη φωτογραφία/εικόνα είναι το τέλος μιας ιστορίας, ποια θα μπορούσε να είναι αυτή η ιστορία;

«Tank man», Νεαρός σταματάει τανκς, 1989, Πλατεία Τιεν Αν Μεν, Πεκίνο

Ευγένιος Ντελακρουά, Η Ελευθερία οδηγεί τον λαό, 1830

Θεόδωρος Βρυζάκης, Η έξοδος του Μεσολογγίου, 1855

Μάης του 1968, το Πανεπιστήμιο της Σορβόννης υπό φοιτητική κατάληψη. Στον τοίχο το σύνθημα γράφει: «Ο Χριστός μόνος επαναστάτης», φωτ. Ανρί Καρτιέ Μπρεσόν

Η χριστιανική επανάσταση απέναντι σε κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές

Με τη βοήθεια κειμένου, ο καθένας και η καθεμία ας μελετήσουμε την περίπτωση ενός σημαντικού θρησκευτικού προσώπου, που αντιτάχθηκε στο πολιτικό σύστη-

μα της εποχής του, και ας απαντήσουμε σε ερωτήματα όπως: «Τι είναι αυτό που του δίνει ώθηση για να ενεργεί με αυτόν τον τρόπο;», «Τι μπορεί να σκέφτεται ή να πιστεύει;», «Πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι μια τέτοια στάση;». Στο τέλος, όλοι και όλες ας συζητήσουμε τις απαντήσεις μας.

Η εικόνα στο χειρουργείο του Αγίου Λουκά

Ο Βαλεντίν (σημ.: Βαλεντίν Φελίξοβιτς Γιασενέτσκι ήταν το όνομα του Αγίου Λουκά του ιατρού, προτού χειροτονηθεί επίσκοπος) ήταν βαθύτατα πιστός και αυτή η πίστη του φαινόταν απ' τη ζωή και τα έργα του. Η αγάπη του για τον ασθενή, το μεγάλο ενδιαφέρον του για τον πάσχοντα άνθρωπο, πήγαζαν από τη βαθιά πίστη του στον Θεό. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι, πριν ξεκινήσει την εγχείρηση, πάντα έκανε το σημείο του σταυρού. Στο χειρουργείο είχε κρεμασμένη την εικόνα της Παναγίας. Προσευχόταν με θέρμη μπροστά στην εικόνα για λίγα λεπτά. Έπειτα μ' ένα βαμβάκι ποτισμένο με ιώδιο έκανε το σημείο του σταυρού στο σώμα του ασθενούς, στο μέρος που θα γινόταν η τομή. Έτσι, με την επίκληση της βοήθειας του Θεού, της Παναγίας, των αγίων, προχωρούσε στην επέμβαση. Μόνο κάτω απ' αυτά έλεγε με επισημότητα: «το νυστέρι». Οι κινήσεις του αυτές παραξένευαν όσους δεν τον γνώριζαν. Αργότερα, οι γιατροί που δεν είχαν σχέση με την Εκκλησία, έπαψαν να δίνουν σημασία, ενώ οι πιστοί γιατροί το έβλεπαν ως κάτι φυσικό για τον πιστό γιατρό.

Στις αρχές του 1920 μία από τις επιτροπές ελέγχου έδωσε εντολή να ξεκρεμάσουν την εικόνα. Αντί για απάντηση ο Βαλεντίν Φελίξοβιτς έφυγε από το νοσοκομείο και δήλωσε πως θα επέστρεφε μόνον όταν η εικόνα μπει

και πάλι στη θέση της. Ο καθηγητής Οσάνιν θυμάται πως η επιτροπή είχε εκφράσει την άποψη ότι «το χειρουργείο είναι δημόσια υπηρεσία. Έχουμε διαχωρίσει το κράτος από την εκκλησία. Εάν ο χειρουργός σας θέλει να προσεύχεται, με γεια του με χαρά του, αλλά ας κρατήσει την εικόνα στο σπίτι του». Ο Βόινο Γιασενέτσκι επανέλαβε πως δεν μπαίνει στο χειρουργείο. Εκείνη όμως την ώρα ένα στέλεχος του κόμματος έφερε την γυναίκα του για άμεση επέμβαση στο χειρουργείο. Η γυναίκα ήταν κατηγορηματική και απαιτούσε να την χειρουργήσει ο Βόινο Γιασενέτσκι. «Τον κάλεσαν στην αίθουσα του επισκεπτηρίου», γράφει ο καθηγητής Οσάνον. «Είπε και πάλι πως λυπάται πάρα πολύ, αλλά σύμφωνα με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις δεν μπορεί να μπει στο χειρουργείο, αν δεν κρεμάσουν την εικόνα στη θέση της». Ο σύζυγος της άρρωστης έδωσε τον λόγο του πως αύριο η εικόνα θα ήταν στη θέση της, μόνο να γίνει αμέσως η επέμβαση. Την ίδια στιγμή ο Βόινο Γιασενέτσκι ξεκίνησε για την πτέρυγα του χειρουργείου και χειρούργησε τη γυναίκα, η οποία έγινε καλά. Την επομένη το πρωί, η εικόνα, πράγματι, μπήκε στη θέση της.

Άγιος Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας, Αγάπησα το μαρτύριο: Αυτοβιογραφία

Το επαναστατικό κήρυγμα του Χριστού

Σε ομάδες ή σε δυάδες, ας μελετήσουμε διαφορετικά κείμενα και χωρία από την Αγία Γραφή, επιχειρώντας να προσεγγίσουμε και να ερμηνεύσουμε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο Χριστός αντιπαρατάχθηκε στις αρχές και τον νόμο. Ας απαντήσουμε σε ενδεικτικά ερωτήματα όπως: «Σε τι αντιτάχθηκε ο Χριστός;», «Ήταν η μη τήρη-

ση του νόμου εκ μέρους του Χριστού επαναστατική πράξη;», «Τι περιελάμβανε το επαναστατικό κήρυγμα του Χριστού;» κ.ά. Ας συζητήσουμε όσα έχουμε καταγράψει αιτιολογώντας τις απαντήσεις μας.

Ο Ιησούς κατακρίνει τους γραμματείς και τους Φαρισαίους

1 Τότε ο Ιησούς μίλησε στο πλήθος και στους μαθητές
του 2 και τους είπε: «Τη θέση του Μωυσή ως δασκάλου
την πήραν οι γραμματείς και οι Φαρισαίοι. 3 Όσα λοιπόν
σας λένε να τηρείτε, να τα τηρείτε και να τα πράττετε· να
μην κάνετε όμως κατά τα έργα τους, γιατί λένε μόνο και
δεν πράττουν. 4 Φτιάχνουν φορτία βαριά, που δύσκολα
σηκώνονται, και τα φορτώνουν στους ώμους των αν-
θρώπων, ενώ οι ίδιοι δε θέλουν ούτε με το δάκτυλό τους
να τα κινήσουν. 5 Όλα τα έργα τους τα πράττουν για να
κάνουν καλή εντύπωση στους ανθρώπους.
13 «Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκρι-
τές, γιατί κατατρώτε τις περιουσίες των χηρών, κάνετε
όμως μεγάλες προσευχές για να φανείτε καλοί· γι' αυτό
η τιμωρία σας θα είναι ιδιαίτερα αυστηρή.
23 »Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκρι-
τές, γιατί δίνετε στο ναό το ένα δέκατο από το δυόσμο, το
άνηθο και το κύμινο, και δεν τηρείτε τις σπουδαιότερες
εντολές του νόμου, τη δικαιοσύνη, την ευσπλαχνία και
την πιστότητα. Αυτά όμως έπρεπε να κάνετε, χωρίς βέ-
βαια να παραμελείτε κι εκείνα. 24 Τυφλοί οδηγοί, που
περνάτε από στραγγιστήρι το κουνούπι και καταπίνετε
ολόκληρη καμήλα.
25 »Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκρι-
τές, γιατί καθαρίζετε το εξωτερικό του ποτηριού και του
πιάτου, το περιεχόμενό τους όμως προέρχεται από

αρπαγή και αδικία. 26 Φαρισαίε τυφλέ, καθάρισε πρώτα
το εσωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, για να έχει
αξία και η εξωτερική τους καθαρότητα.
27 »Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκρι-
τές, γιατί μοιάζετε με τάφους ασβεστωμένους, που εξω-
τερικά φαίνονται ωραίοι, εσωτερικά όμως είναι γεμάτοι
κόκαλα νεκρών και κάθε λογής ακαθαρσία. 28 Έτσι κι
εσείς, εξωτερικά φαίνεστε ευσεβείς στους ανθρώπους, κι
εσωτερικά είστε γεμάτοι υποκρισία και ανομία. 33 Φίδια,
γεννήματα οχιάς, πώς θα ξεφύγετε από την τελική κρίση
και την κόλαση;»

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 23, 1-33

Η εκδίωξη των εμπόρων από τον ναό

13 Καθώς πλησίαζε η γιορτή του ιουδαϊκού Πάσχα,
ανέβηκε ο Ιησούς στα Ιεροσόλυμα. 14 Μέσα στον περί-
βολο του ιερού βρήκε αυτούς που πουλούσαν βόδια,
πρόβατα και περιστέρια για τις θυσίες, και τους αργυ-
ραμοιβούς καθιστούς πίσω από τους πάγκους. 15 Τότε
έφτιαξε ένα μαστίγιο από σκοινιά και τους έβγαλε όλους
έξω από τον περίβολο του ναού, μαζί και τα πρόβατα
και τα βόδια, έριξε καταγής τα νομίσματα των αργυρα-
μοιβών, κι αναποδογύρισε τους πάγκους. 16 Κι έλεγε σ'
αυτούς που πουλούσαν τα περιστέρια: «Πάρτε τα αυτά
από 'δω, μην κάνετε εμπορικό κατάστημα το σπίτι του
Πατέρα μου».

Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 2, 13-16

Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού

13 Τον έφεραν τότε στους Φαρισαίους, τον άνθρωπο
που ήταν άλλοτε τυφλός. 14 Η μέρα που έφτιαξε ο Ιησούς

τον πηλό και του άνοιξε τα μάτια ήταν Σάββατο. 15 Άρχισαν λοιπόν και οι Φαρισαίοι να τον ρωτούν πάλι πώς απέκτησε το φως του. Αυτός τους απάντησε: «Έβαλε πάνω στα μάτια μου πηλό, νίφτηκα και βλέπω». 16 Μερικοί από τους Φαρισαίους έλεγαν: «Αυτός ο άνθρωπος δεν μπορεί να είναι σταλμένος από το Θεό, γιατί δεν τηρεί την αργία του Σαββάτου». Άλλοι όμως έλεγαν: «Πώς μπορεί ένας αμαρτωλός άνθρωπος να κάνει τέτοια σημεία;». Και υπήρχε διχογνωμία ανάμεσά τους.

Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 9, 13-16

Η τήρηση του Σαββάτου

23 Συνέβη κάποιο Σάββατο να βαδίζει ο Ιησούς μέσα από σπαρμένα χωράφια, κι οι μαθητές του, ενώ περπατούσαν, έτριβαν στάχυα και έτρωγαν τους σπόρους. 24 Οι Φαρισαίοι τότε του έλεγαν: «Κοίτα, κάνουν το Σάββατο κάτι που δεν επιτρέπεται από το νόμο». 25 «Ποτέ δε διαβάσατε στη Γραφή», τους λέει, «τι έκανε ο Δαβίδ, όταν βρέθηκε στην ανάγκη και πείνασε αυτός κι οι σύντροφοί του; 26 Μπήκε στο ναό του Θεού τον καιρό που αρχιερέας ήταν ο Αβιάθαρ κι έφαγε τους άρτους της προθέσεως, που δεν επιτρέπεται από το νόμο να τρώνε παρά μόνον οι ιερείς, κι έδωσε μάλιστα και σ' αυτούς που ήταν μαζί του». 27 Και τους έλεγε ο Ιησούς: «Το Σάββατο έγινε για τον άνθρωπο· όχι ο άνθρωπος για το Σάββατο. 28 Συνεπώς ο Υιός του Ανθρώπου εξουσιάζει και το Σάββατο».

Ευαγγέλιο κατά Μάρκον 2, 23-28

Ο Ιησούς και η Σαμαρείτισσα

7-8 Οι μαθητές του είχαν πάει στην πόλη ν' αγοράσουν τρόφιμα. Έρχεται τότε μια γυναίκα από τη Σαμάρεια

να βγάλει νερό. Ο Ιησούς της λέει: «Δώσ' μου να πιω». 9 Εκείνη του απάντησε: «Εσύ είσαι Ιουδαίος κι εγώ Σαμαρείτισσα. Πώς μπορείς να μου ζητάς να σου δώσω νερό να πιεις;» – επειδή οι Ιουδαίοι αποφεύγουν κάθε επικοινωνία με τους Σαμαρείτες. […]

27 Εκείνη την ώρα ήρθαν οι μαθητές του κι απορούσαν που συνομιλούσε με γυναίκα. Βέβαια, κανείς δεν του είπε «τι συζητάς;» ή «γιατί μιλάς μαζί της;».

Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 4, 7-9, 27

Ο Χριστός επαναστάτης

Ο Χριστός δεν σήκωνε εξεγέρσεις ενάντια στην εξουσία του κράτους, με στόχο μία εφήμερη αλλαγή τοπικής σημασίας· ο Χριστός εργαζόταν για μια επανάσταση που είχε ως στόχο την καθολική παγκόσμια ανατροπή. Ο Χριστός δεν δημαγωγούσε ενάντια στις δυναστείες του Ηρώδη και του Αυγούστου –αυτή θα ήταν μια μικρή «αντάρτικη» δουλειά– αλλά έθετε τα θεμέλια σ' ένα πολύ μεγαλύτερο έργο. Πήγε πέρα και βαθύτερα απ' όλους τους επαναστάτες του κόσμου. Στο δένδρο του κακού δεν κλάδευε κλαριά και δεν καθάριζε τα φύλλα, αλλά έβαζε το τσεκούρι στην ίδια τη ρίζα. Δεν βιαζόταν να δει γρήγορα την επιτυχία του έργου Του. […]

«Επαναστατήστε πρώτα εναντίον του εαυτού σας και ύστερα ενάντια στον κόσμο» – αυτό το μήνυμα θα μπορούσε να βγει από το κύριο κήρυγμα του Χριστού. Τούτο ήταν το εργαλείο για λάξευμα και για λείανση.[…] Γι' αυτό αφήστε, αδέλφια, τα παιδιά να πλησιάσουν τον Χριστό, να ποτιστούν με το πνεύμα του Χριστού, με το πνεύμα της πιο μεγαλειώδους και κάλλιστης επανάστασης ενάντια στο κακό.[…] Αυτό το νέο πνεύμα πρέπει να εισαχθεί στην διαπαιδαγώγηση…».

Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς, Αργά βαδίζει ο Χριστός

Η κορυφαία δύναμη, που μοιάζει με αδυναμία

Η κορυφαία δύναμη είναι να έχεις τη δύναμη να μη χρησιμοποιήσεις δύναμη επιβολής στις ανθρώπινες σχέσεις. Αυτή είναι η περίπτωση του Χριστού στον σταυρό, καθώς και των μαρτύρων. …. Ο Χριστός ενδιαφέρεται για την καρδιά του ανθρώπου. Όχι για την καθυπόταξή του. Γι' αυτό η θυσία του Χριστού στον σταυρό δεν ήταν κακομοιριά, δεν ήταν αναγκαστική. Ήταν εκδήλωση της κορυφαίας δύναμης, της δύναμης της αγάπης. Αληθινή δύναμη είναι η δύναμη να σπάσει κανείς τον ατελείωτο κύκλο αντεκδικήσεων, παρεμβάλλοντας τη συγγνώμη και τη συγχώρεση. … Η αλυσίδα της αντεκδίκησης σημαίνει ότι για πάντα θα μας καθορίζει το παρελθόν: αυτό που θα κάνουμε τώρα, θα είναι μια πράξη ανταπόδοσης, την οποία μάς την υπαγορεύει κάποιο κακό που έγινε κάποτε, και το οποίο είμαστε αδύναμοι να σταματήσουμε. Αυτή η υποδούλωση μπορεί να σπάσει μόνο αν μια επαναστατική πράξη εισβάλει στη ζωή εδώ και τώρα και διακόψει την αλυσίδα, στην οποία το παρελθόν διαμορφώνει δεσμευτικά το μέλλον. Η επαναστατική αυτή πράξη είναι η συγχώρεση. Η λέξη συγχώρεση (από το συν + χώρος) σημαίνει ότι επιθυμώ να παλέψω τον εγωισμό μου και να βρεθώ πάλι παρέα με όλους τους αδελφούς μου. Η στάση αυτή δεν είναι ανοχή του κακού. Είναι τρόπος σταματήματός του.

Αθ. Παπαθανασίου & Μ. Κουκουνάρας Λιάγκης, Ζητήματα Χριστιανικής Ηθικής

Επαναστατικά χαρακτηριστικά του πιστού στην προσωπική και κοινωνική του ζωή

Με βάση όσα μάθαμε, ας γράψουμε σε αυτοκόλλητα χαρτάκια λέξεις ή φράσεις που σκεφτόμαστε αυθόρμητα για ένα από τα παρακάτω έργα, και ας τα κολλήσουμε στον πίνακα.

Στη συνέχεια, σε ομάδες, ας αποφασίσουμε ποιες τρεις από τις λέξεις ή φράσεις που γράφτηκαν περιγράφουν καλύτερα την επανάσταση σε προσωπικό και ποιες τρεις σε κοινωνικό επίπεδο.

Δομίνικος Θεοτοκόπουλος,
Η εκδίωξη των εμπόρων, 1604.

Revolution Christ, by aasemsj

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

3. ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΟΡΑΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΜΑΣ

- **Το όραμα της ειρήνης**
- **Η ευθύνη για τη δικαιοσύνη**
- **Η κατάκτηση της ευτυχίας**
- **Η ελπίδα για τη μεταμόρφωση του κόσμου**

3.1 ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Η ειρήνη σε προσωπικό και παγκόσμιο επίπεδο

Ας διαβάσουμε τα παρακάτω κείμενα και ας συμπληρώσουμε τις φράσεις:
«Η ειρήνη μέσα μου είναι...»,
«Η ειρήνη γύρω μου είναι...»

«Ειρήνη είναι όταν»

Ειρήνη είναι όταν τ' ανθρώπου η ψυχή γίνεται έξω στο σύμπαν ήλιος·
κι ο ήλιος ψυχή μες στον άνθρωπο.

Νικηφόρος Βρεττάκος, Τα ποιήματα

Εσωτερική ειρήνη

Απόκτησε την εσωτερική ειρήνη και χιλιάδες άνθρωποι γύρω σου θα σωθούν.

Όσιος Σεραφείμ του Σάρωφ

Η χριστιανική διδασκαλία για την επικράτηση της παγκόσμιας ειρήνης.
Οι βιβλικές καταβολές της αδιάλυτης σχέσης ειρήνης-δικαιοσύνης

Ας καθίσουμε σε ομάδες και, αφού διαβάσουμε το παρακάτω κείμενο, ας σημειώσουμε ποια στοιχεία αποκομίσαμε για την αποστολή της Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο. Θα μας βοηθήσουν τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιο είναι το ζήτημα;
- Ποιος ή Ποιοι συμμετέχουν / Ποιον ή Ποιους αφορά;
- Πού συμβαίνει;
- Πότε συμβαίνει;

- Γιατί συμβαίνει;
- Πόσο συχνά συμβαίνει;
- Ποιες είναι οι «επιπτώσεις» αυτών των καταστάσεων στη ζωή των ανθρώπων;

Η αποστολή της Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Γ. Περί εἰρήνης καί δικαιοσύνης

1. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καί ἀναδεικνύει διαχρονικῶς τήν κεντρικήν θέσιν τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης εἰς τήν ζωήν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτή αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται «εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης». … Καί τοῦτο, διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὥριμος καρπός … τῆς ἀναδείξεως τῆς ἀξίας καί τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνος Θεοῦ· … τῆς καθολικότητος τῶν ἀρχῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματική εἰρήνη εἶναι ὁ καρπός τῆς ἐπί τῆς γῆς ἐπικρατήσεως ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν. Εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, περί τῆς ὁποίας πάντοτε εὔχεται ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τάς καθημερινάς της δεήσεις, ἐξαιτουμένη ταύτην παρά τοῦ Θεοῦ. […]

3. Ὀφείλομεν συγχρόνως νά ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τά δῶρα τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης ἐξαρτῶνται καί ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης συνεργίας. Τό Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικά δῶρα, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῶμεν τήν εἰρήνην καί τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τά δῶρα ταῦτα τῆς εἰρήνης καί δικαιοσύνης ἐμφανίζονται ἐκεῖ ἔνθα οἱ Χριστιανοί καταβάλλουν προσπαθείας εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. […]

5. Συγχρόνως, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθῆκον αὐτῆς νά ἐπικροτῇ πᾶν ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ πράγματι τήν εἰρήνην καί ἀνοίγει τήν ὁδόν πρός τήν δικαιοσύνην, τήν ἀδελφοσύνην, τήν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καί τήν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξύ ὅλων τῶν τέκνων τοῦ ἑνός οὐρανίου Πατρός, ὡς καί μεταξύ ὅλων τῶν λαῶν τῶν ἀποτελούντων τήν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Συμπάσχει δέ μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου στεροῦνται τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης.

Δ. Ἡ εἰρήνη καί ἡ ἀποτροπή τοῦ πολέμου

1. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καταδικάζει γενικῶς τον πόλεμον, τόν ὁποῖον θεωρεῖ ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί τῆς ἁμαρτίας. […]
2. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ… ἐνθαρρύνει πᾶσαν πρωτοβουλίαν καί προσπάθειαν πρός πρόληψιν ἤ ἀποτροπήν αὐτοῦ, διά τοῦ διαλόγου καί διά παντός ἄλλου προσφόρου μέσου. Εἰς περίπτωσιν κατά τήν ὁποίαν ὁ πόλεμος καταστῇ ἀναπόφευκτος, ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει προσευχομένη καί μεριμνῶσα ποιμαντικῶς διά τά τέκνα αὐτῆς, τά ὁποῖα ἐμπλέκονται εἰς τάς πολεμικάς συγκρούσεις διά τήν ὑπεράσπισιν τῆς ζωῆς καί τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, καταβάλλουσα πᾶσαν προσπάθειαν διά τήν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καί τῆς ἐλευθερίας.
3. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καταδικάζει ἐντόνως τάς ποικιλομόρφους συγκρούσεις καί τούς πολέμους, τούς ὀφειλομένους εἰς φανατισμόν, προερχόμενον ἐκ θρησκευτικῶν ἀρχῶν. Βαθεῖαν ἀνησυχίαν προκαλεῖ ἡ μόνιμος τάσις αὐξήσεως τῶν καταπιέσεων καί διώξεων τῶν χριστιανῶν καί ἄλλων κοινοτήτων, ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως αὐτῶν, εἰς τήν Μέσην Ἀνατολήν καί ἀλλα-

χοῦ… Καταδικάζονται ἐπίσης πόλεμοι, ἐμπνεόμενοι ὑπό ἐθνικισμοῦ, προκαλοῦντες ἐθνοκαθάρσεις, μεταβολάς κρατικῶν ὁρίων καί κατάληψιν ἐδαφῶν.

Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, Πεντηκοστή 2016, Ἡ Ἀποστολή τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον

Οι πρωτοβουλίες της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την ειρήνη στον κόσμο. Αναζήτηση της ατομικής και συλλογικής ευθύνης για την παγκόσμια ειρήνη

Ας μελετήσουμε ο καθένας και η καθεμία από εμάς τις ιστορικές συνθήκες και την απόφαση του Αγίου Σωφρόνιου να παραδώσει τα Ιεροσόλυμα στους Άραβες ή απόσπασμα από την Κοινή Δήλωση του Πάπα Φραγκίσκου και του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, και ας σημειώσουμε μέχρι τρία βασικά στοιχεία για την ατομική και συλλογική ευθύνη για την ειρήνη.

Ας μοιραστούμε όσα σημειώσαμε με τον διπλανό/τη διπλανή μας και τα κοινά αποτελέσματα θα τα ανακοινώσουμε στην ολομέλεια και θα τα συζητήσουμε.

Η παράδοση της Ιερουσαλήμ στους Άραβες από τον πατριάρχη Σωφρόνιο

Το 635, αφού κυριεύτηκε η Δαμασκός, η μία μετά την άλλη, οι πόλεις της Συρίας και της Παλαιστίνης συνθηκολόγησαν με τους Άραβες… Το 637 άρχισε και η συστηματική πολιορκία της Ιερουσαλήμ, λόγω της οποίας οι Χριστιανοί δεν μπορούσαν πλέον να βγουν από την πόλη γιατί συλλαμβάνονταν και φονεύονταν. Η πολιορκία παρατάθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα

να είναι αδύνατη η αντίσταση των Χριστιανών μέχρι τέλους… Σε μια ομιλία για το Άγιο Βάπτισμα, την οποία εκφώνησε ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων Σωφρόνιος κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, ανάμεσα στα άλλα είπε και τα εξής:

«Για ποιο λόγο, λοιπόν, ζούμε μέσα σε πολέμους; Γιατί είναι πάρα πολλές οι βαρβαρικές επιδρομές; Γιατί μας επιτίθενται οι Σαρακηνοί; Γιατί έχουν αυξηθεί οι καταστροφές και οι λεηλασίες; Γιατί συνεχώς χύνεται ανθρώπινο αίμα; Γιατί τα ανθρώπινα σώματα γίνονται τροφή για τα πετεινά του ουρανού; Γιατί οι εκκλησίες διαλύονται; Γιατί ο Σταυρός του Χριστού καθυβρίζεται; Γιατί ο Χριστός που είναι ο δοτήρας όλων των αγαθών βλαστημείται από τα στόματα των εθνικών (των μη χριστιανών), πράγμα το οποίο είναι το πιο βαρύ από όλες τις συμφορές που μας συμβαίνουν;».

Ο πατριάρχης Σωφρόνιος υποδεικνύει ότι, αναμφίβολα, αίτιοι όλων των παραπάνω έγιναν λόγω των αμαρτιών τους οι Χριστιανοί. Γι' αυτό και τους προτρέπει σε μετάνοια, ελπίζοντας ότι ο Θεός θα βοηθήσει την αγία Πόλη των Ιεροσολύμων, η οποία βρισκόταν σε κίνδυνο… Αλλά το θέλημα του Θεού ήταν η Πόλη και η Εκκλησία των Ιεροσολύμων να μπουν στο στάδιο μεγάλων θλίψεων, …κάτι που συνέβη τελικά το 638, όταν η Πόλη των Ιεροσολύμων παραδόθηκε στον χαλίφη Ομάρ από τον πατριάρχη Σωφρόνιο.

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, μητρ. Αθηνών, Ιστορία της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων

Κοινή δήλωση Πάπα και Πατριάρχη για την ειρήνη

Ἀπό τήν ἁγίαν ταύτην πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκφράζομεν τήν κοινήν μας βαθεῖαν ἀνησυχίαν διά τήν κατά-

στασιν τῶν χριστιανῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καί τό δικαίωμά των νά παραμένουν πλήρεις πολῖται τῶν χωρῶν καταγωγῆς των. Ἐν ἐμπιστοσύνῃ στρεφόμεθα πρός τόν παντοδύναμον καί φιλεύσπλαχνον Θεόν προσευχόμενοι διά τήν εἰρήνην εἰς τήν Ἁγίαν Γῆν καί τήν Μέσην Ἀνατολήν ἐν γένει.

Ἰδιαιτέρως προσευχόμεθα διά τάς Ἐκκλησίας εἰς τήν Αἴγυπτον, τήν Συρίαν καί τό Ἰράκ, αἱ ὁποῖαι ὑπέφεραν περισσότερον σοβαρῶς ἐξ αἰτίας τῶν προσφάτων γεγονότων. Ἐνθαρρύνομεν ὅλας τάς πλευράς ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῶν πεποιθήσεων νά συνεχίσουν ἐργαζόμενοι διά τήν καταλλαγήν καί τήν δικαίαν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν λαῶν. Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι δέν εἶναι τά ὅπλα, ἀλλά ὁ διάλογος, ἡ συγχώρησις καί ἡ καταλλαγή τά μόνα δυνατά μέσα διά τήν ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης.

Εἰς μίαν ἱστορικήν συγκυρίαν χαρακτηριζομένην ἀπό βίαν, ἀδιαφορίαν καί ἐγωϊσμόν, πολλοί ἄνδρες καί γυναῖκες σήμερον αἰσθάνονται ὅτι ἔχουν χάσει τόν προσανατολισμόν των. Ἀκριβῶς διά τῆς κοινῆς μαρτυρίας μας πρός τήν καλήν ἀγγελίαν τοῦ Εὐαγγελίου θά ἠδυνάμεθα νά βοηθήσωμεν τούς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας νά ἀνακαλύψουν τόν δρόμον, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τήν ἀλήθειαν, τήν δικαιοσύνην καί τήν εἰρήνην. Ἡνωμένοι εἰς τάς προθέσεις μας καί ἀναμιμνησκόμενοι τό παράδειγμα πρό πεντήκοντα ἐτῶν ἐδῶ εἰς τήν Ἱερουσαλήμ τοῦ Πάπα Παύλου Ϛ΄ καί τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου, καλοῦμεν ὅλους τούς χριστιανούς, καθώς καί πιστούς κάθε θρησκευτικῆς παραδόσεως καί ὅλους τούς ἀνθρώπους καλῆς θελήσεως, νά ἀναγνωρίσουν τό ἐπεῖγον τῆς ὥρας ταύτης, τό ὁποῖον μᾶς ὑποχρεώνει νά ἐπιζητήσωμεν τήν καταλλαγήν καί ἑνότητα τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, μέ πλήρη σεβασμόν πρός τάς νομίμους διαφοράς, διά τό

καλόν ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος καί τῶν γενεῶν τοῦ μέλλοντος.

Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος και Πάπας Φραγκίσκος, Κοινή Δήλωση στα Ιεροσόλυμα, 2014

Η προσωπική και κοινωνική ευθύνη των χριστιανών για το όραμα της παγκόσμιας ειρήνης

Με βάση όσα μάθαμε στην ενότητα και με έμπνευση από τα παρακάτω αγιογραφικά χωρία, ας κατασκευάσουμε έργα/πλακάτ με συνθήματα ή μηνύματα για την ειρήνη, όπως αυτή νοηματοδοτείται από την Αγία Γραφή και τη χριστιανική διδασκαλία γενικότερα.

Αγιογραφικά χωρία για την ειρήνη:

Είμαι ειρηνικός ανάμεσα σε αυτούς που μισούν την ειρήνη.

Ψαλμός, 119, 7

Μακάριοι όσοι φέρνουν την ειρήνη στους ανθρώπους, γιατί αυτοί θα ονομαστούν παιδιά του Θεού.

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 9

Ο καρπός του Αγίου Πνεύματος είναι η αγάπη, η χαρά, η ειρήνη, η μακροθυμία, η καλοσύνη, η αγαθότητα, η πίστη, η πραότητα, η εγκράτεια.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Γαλάτας 5, 22-23

Όπου υπάρχει φθόνος κι εριστική διάθεση, εκεί υπάρχει αναστάτωση και κάθε λογής κακό.

Επιστολή Ιακώβου, 3, 16

Φεύγω και σας αφήνω την ειρήνη. Τη δική μου ειρήνη σας δίνω. Δε σας τη δίνω όπως τη δίνει ο κόσμος. Μην ανησυχείτε και μη δειλιάζετε.

Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 14, 27

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

3.2 Η ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Υπάρχει δικαιοσύνη στον σύγχρονο κόσμο;

Ας σχεδιάσουμε στον πίνακα δύο περιγράμματα ανθρώπων. Ο ένας είναι κάποιος που αδικεί και ο άλλος ο αδικημένος. Σε δυάδες ας γράψουμε σε αυτοκόλλητο χαρτάκι ποιος είναι ο πρώτος και ένα συναίσθημά του ή χαρακτηριστικό του και τα αντίστοιχα για τον δεύτερο (π.χ. 1ος/η = Εργοδότης που δεν πληρώνει/ υπερόπτης - 2ος/η = Υπάλληλος που δεν πληρώνεται/ οργή ή 1ος/η= Οδηγός που παρκάρει πάνω σε πεζοδρόμιο/ αδιάφορος - 2ος/η = ΑΜΕΑ/ ανυπεράσπιστος/η). Θα κολλήσουμε τα χαρτάκια μέσα σε κάθε περίγραμμα.

Είναι σημαντικό να διαβάσουμε στο τέλος όσα γράψαμε όλες οι δυάδες.

Ας συζητήσουμε στο τέλος ποιο είναι το δίκαιο σε κάθε περίπτωση.

Οι διαστάσεις του προβλήματος της αδικίας στην εποχή μας από ηθική, κοινωνική και θρησκευτική σκοπιά

Αφού διαβάσουμε το κείμενο για τις κοινωνικές και ψυχολογικές παραμέτρους της έλλειψης της δικαιοσύνης, θα συζητήσουμε γι' αυτό το θέμα ξεκινώντας πάντα τη φράση μας, όταν παίρνουμε τον λόγο, ως εξής: «Επ' αυτού θα είχα να πω...» και αιτιολογώντας την άποψή μας.

Η παραμόρφωση της αδικίας

Η παραμονή στις αδικίες του παρελθόντος οδηγεί στην απώλεια της βίωσης των νέων δεδομένων. Δηλητηριάζει, εμποδίζει, απαγορεύει τα νέα βιώματα. Το παρελθόν εισδύει και βιάζει το παρόν.

Ο παραμορφωτικός καθρέφτης της αίσθησης αδικίας οδηγεί σε παρανοειδή αντίληψη της ζωής. Ο άνθρωπος, προσπαθώντας να μη γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης, θύμα επιθετικότητας ή υποτίμησης, ανακαλύπτει παντού εχθρούς. Νιώθει ότι κινείται διαρκώς σε εχθρικό έδαφος και έχει τις αισθήσεις του σε εγρήγορση, ώστε ο εχθρός να μην περάσει απαρατήρητος. Όλοι δυνάμει μπορεί να τον αδικήσουν. Πριν ο άλλος μιλήσει, αυτός έχει θυμώσει, όντας σίγουρος για τις κακές του προθέσεις.

Στην αγωνία του μήπως κάποιος τον βλάψει, έχει απομονωθεί στον εαυτό του. Όλοι είναι ύποπτοι. Αναζητά την ευκαιρία για να επαναλάβει την διαπίστωσή του: «Φίλοι δεν υπάρχουν! Αυτοί που σου κάνουν τον φίλο είναι οι πιο επικίνδυνοι!». Γελά με υπεροψία, όταν κάποιος προσπαθεί να τον πείσει για το αντίθετο. Υποφέρει από την απομόνωσή του, αλλά του είναι γνώριμη και του προσφέρει μια περίεργη ασφάλεια. Τα παραμορφωτικά γυαλιά τον κάνουν να διακρίνει στους άλλους αρνητικές διαθέσεις που δεν έχουν. Απαιτεί διαρκώς διευκρινίσεις και αποδείξεις που καθιστούν την συνύπαρξη αφόρητη.

Δημήτρης Καραγιάννης, Η αδικία που πληγώνει

Η χριστιανική διδασκαλία για τη δικαιοσύνη και την κοινωνική δικαιοσύνη.
Ηθικά κριτήρια για την απονομή δικαιοσύνης

Ας μελετήσουμε τα παρακάτω κείμενα και, σε δυάδες ή ομάδες, ας γράψουμε για καθένα από αυτά ένα σύντομο σχόλιο για τις διαφορετικές όψεις της χριστιανικής διδασκαλίας για τη δικαιοσύνη.

Η δικαιοσύνη του Θεού

Γίνεται πολύς λόγος σήμερα για τη δικαιοσύνη. Υπάρχει όμως τεράστια διαφορά ανάμεσα στην ανθρώπινη και θεία δικαιοσύνη. Ο Αββάς Ισαάκ ο Σύρος αναφέρει: «μην πεις τον Θεό δίκαιο», διότι κατά την ανθρώπινη δικαιοσύνη ο Θεός είναι άδικος, με την έννοια ότι οι άνθρωποι θεωρούν ότι ένας κακός άνθρωπος θα πρέπει να τιμωρηθεί ανάλογα με την παρανομία που έκανε. Τα μέτρα όμως της δικαιοσύνης του Θεού είναι άλλα, μπορεί ένας άνθρωπος να πει απλώς ένα συγγνώμη και ο Θεός να τον συγχωρέσει, εάν έχει μετανοήσει πραγματικά.

Ο Χριστός λέει ότι είναι μακάριοι όσοι διώκονται λόγω της δικαιοσύνης, δηλαδή για την επικράτηση του θελήματος του Θεού. Η θεία δικαιοσύνη είναι η αγάπη του Θεού. Κατ' ακρίβεια, δικαιοσύνη είναι να κατοικήσει ο Χριστός μέσα στον άνθρωπο και πραγματική αδικία είναι όταν οι πράξεις μας και οι ενέργειές μας απομακρύνουν τον Χριστό, τη θεία χάρη από την ψυχή μας. Ο Χριστός είναι η δικαιοσύνη μας, κατά τον Απόστολο Παύλο. Εξάλλου στο Ευαγγέλιο αναφέρει ότι ο Θεός βρέχει επί δικαίους και αδίκους και ανατέλλει τον ήλιο επί πονηρούς και αγαθούς. Ο Θεός αγαπά όλο τον κόσμο εξίσου, δεν έχει καμία προσωποληψία. Ο ίδιος μάς υπέδειξε πώς να αντιμετωπίζουμε την αδικία λέγοντάς μας πως όταν έρθει κάποιος και σου πάρει τα πράγματά σου μην του πεις τίποτα, αν σ' αγγαρεύσει να πας ένα μίλι, να πας δύο, και αν σου δώσει ένα ράπισμα από τη μια πλευρά, τότε να γυρίσεις και την άλλη. Αυτό δεν είναι δικαιοσύνη, θα πει κανείς. Δικαιοσύνη κατά τα ανθρώπινα μέτρα είναι αυτό που έλεγε ο Μωσαϊκός νόμος, οδόντα αντί οδόντος.

Ο Θεός όμως δεν κρίνει με αυτά τα μέτρα. Ο Απόστολος Παύλος λέει ότι η αγάπη του Χριστού φαίνεται στο γεγονός ότι, ενώ εμείς είμαστε αμαρτωλοί και αρνητές του, παρά ταύτα «Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν». Η δικαιοσύνη του Χριστού, λοιπόν, ποια είναι; Να πεθάνει Αυτός για αυτούς που δεν τον ήθελαν. Γι' αυτό, όταν βλέπουμε στον κόσμο πολλές αδικίες, ας μην αναρωτιόμαστε πού είναι η δικαιοσύνη του Θεού, διότι ο Θεός λειτουργεί με άλλο τρόπο, με άλλα μέτρα. Δικαιοσύνη είναι να μας δώσει ο Θεός αυτό το οποίο στερηθήκαμε, που δεν είναι άλλο από τη χάρη Του, η δυνατότητα της θεώσεώς μας, γιατί ο Θεός μας έπλασε κατ' εικόνα Του, είμαστε φτιαγμένοι να γίνουμε θεοί κατά χάρη, να ομοιωθούμε με τον Θεό και να κατοικήσει ο Θεός μέσα μας.

Αθανάσιος, μητρ. Λεμεσού

Θεολογία και δικαιοσύνη

Ο Χριστός συγκρούστηκε με τις δυνάμεις του κακού και της φθοράς σε κάθε τους μορφή. Διωγμένος και σταυρωμένος ο ίδιος, ταύτισε ρητά τον εαυτό του με τους αδύναμους και τους διωκόμενους, με τους αλλοδαπούς και τους φυλακισμένους και, ταυτόχρονα, ταύτισε την αλληλεγγύη προς αυτούς με την αλληλεγγύη προς αυτόν τον ίδιο.

Μέσα στην πολύμορφη ιστορική όδευση, η Εκκλησία οφείλει να κρατά εναργές το όραμά της και να κομίζει μια σύστοιχη πρόταση ζωής. Όποτε λησμονεί ή απεμπολεί το ίδιο της το όραμα, γίνεται τύραννος του ανθρώπου, φυλακή του Θεού και προδότης του εαυτού της. Αντίθετα, όποτε τάσσεται στο πλευρό των θυμάτων και μπολιάζει την ιστορία με δικαιοσύνη, αλληλεγγύη κι ελευθερία,

προξενεί ρωγμές στις ταφόπλακες της κοινωνίας για να περάσει στο σήμερα το φως των Εσχάτων.

Θανάσης Παπαθανασίου, Κοινωνική δικαιοσύνη και ορθόδοξη θεολογία: Μια προκήρυξη

Η δικαιοσύνη του Θεού

Η δικαιοσύνη του Χριστού μαρτυρείται στα ευαγγέλια ως δικαιοσύνη θυσιαστική. Δεν πρόκειται λοιπόν για μια αφηρημένη έννοια δικαιοσύνης, αλλά για τη δικαιοσύνη που πηγάζει από το θέλημα του Θεού. Δίκαιος ονομάζεται ο Θεός, και η δικαιοσύνη του ταυτίζεται με την αγάπη του. Όλο το έργο της θείας Οικονομίας, με αποκορύφωμα την ενανθρώπηση του Υιού, όλες οι ενέργειές του, εκδηλώθηκαν –και εξακολουθούν να εκδηλώνονται– ως θεία δικαιοσύνη.

Τελικά, η δικαιοσύνη του Θεού είναι ο Χριστός, και μας την αποκάλυψε όχι μόνο με τα λόγια του αλλά και με τις πράξεις του. Μάλιστα, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος υπογραμμίζει ότι ο Χριστός, ως η δικαιοσύνη του Πατρός, δικαιώνει και τους εν αμαρτίαις ευρισκόμενους. Όταν λοιπόν μιλάμε για δικαιοσύνη του Θεού, αναφερόμαστε στην παρουσία μιας ουσιώδους σχέσης (με τον Θεό). Αποδεχόμαστε τη δωρεά αυτής της παρουσίας και κατά το μέτρο πια της άσκησής μας, της διάθεσής μας, παραδιδόμαστε σ' αυτή την παρουσία.

Δημήτρης Μαυρόπουλος, Η δικαιοσύνη του Θεού

Αποσπάσματα Καινής Διαθήκης για τη δικαιοσύνη

Να ντυθείτε τον καινούργιο άνθρωπο, που ο Θεός κατά το σχέδιό του τον έχει πλάσει για να ζει με δικαιοσύνη

και αγιότητα που προέρχονται από την αλήθεια.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Εφεσίους 4, 24

Γιατί η ζωή εκείνων που οδηγούνται από το Άγιο Πνεύμα διακρίνεται για την αγαθότητα, τη δικαιοσύνη και την αλήθεια.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Εφεσίους 5, 9

Σταθείτε, λοιπόν, σε θέση μάχης· ζωστείτε την αλήθεια σαν ζώνη στη μέση σας· φορέστε σαν θώρακα τη δικαιοσύνη.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Εφεσίους 6, 14

Εμείς όμως, σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού, προσμένουμε καινούργιους ουρανούς και καινούργια γη, όπου θα βασιλεύει η δικαιοσύνη.

Β΄ επιστολή Πέτρου 14, 7

Αν όμως η δική μας αδικία κάνει να φανερωθεί η δικαιοσύνη του Θεού, τότε τι να πούμε; Μιλώντας με ανθρώπινα κριτήρια, να ισχυριστούμε πως είναι άδικος ο Θεός όταν τιμωρεί; Όχι βέβαια! Γιατί, πώς αλλιώς θα κρίνει ο Θεός τον κόσμο;

Επιστολή Απ. Παύλου προς Ρωμαίους 3, 5

Μην ξεχνάτε πως η βασιλεία του Θεού δεν είναι φαγητά και ποτά, αλλά δικαιοσύνη, ειρήνη και χαρά, που δίνει το Άγιο Πνεύμα.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Ρωμαίους 14, 17

Μακάριοι είναι εκείνοι που έχουν υποστεί διωγμό για χάρη της δικαιοσύνης, επειδή σε αυτούς ανήκει η βασιλεία των ουρανών.

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 10

Αν λοιπόν πεινάει ο εχθρός σου, δώσ' του να φάει· αν διψάει, δώσ' του να πιει· μ' αυτή την τακτική θα τον κάνεις να αισθανθεί τύψεις και ντροπή. Μην αφήνεις να σε νικήσει το κακό, αλλά να νικάς το κακό με το αγαθό.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Ρωμαίους 12, 20-21

Αποσπάσματα Παλαιάς Διαθήκης για τη δικαιοσύνη

Όταν σε φώναξα ήρθες κοντά και μου 'πες: «μη φοβάσαι!». Έγινες υπερασπιστής μου, Κύριε, στη δίκη μου, έσωσες τη ζωή μου. Κύριε, ξέρεις το άδικο που μου 'γινε· απόδωσέ μου δικαιοσύνη!

Θρήνοι Ιερεμίου 3, 57-59

Η δικαιοσύνη σου σαν τα ψηλά βουνά κι η δίκαιη κρίση σου σαν άβυσσος μεγάλη· ανθρώπους σώζεις, Κύριε, και ζώα.

Ψαλμός 36, 7

Όπως μου υποσχέθηκες, Κύριε, δώσε μου τη ζωή· χάρη στη δικαιοσύνη σου, βγάλε με από τη θλίψη.

Ψαλμός 143, 11

Μάθετε το καλό να κάνετε, τη δικαιοσύνη επιδιώξτε, τον καταπιεσμένο βοηθήστε· το δίκιο αποδώστε στο ορφανό, υποστηρίξτε την υπόθεση της χήρας.

Ησαΐας 1, 17

Προσέξτε όμως να εφαρμόζετε τις εντολές μου: Να μην εξαπατάτε ο ένας τον άλλο και ν' αποδίδετε δικαιοσύνη στα δικαστήριά σας για το καλό όλων σας.

Ζαχαρίας 8, 16

Τότε ο Κύριος του σύμπαντος με πρόσταξε να τους υπενθυμίσω τι είχε πει στους προγόνους τους: «Να κρίνετε με δικαιοσύνη και να δείχνετε αγάπη κι ευσπλαχνία ο ένας για τον άλλο. Να μην καταπιέζετε τις χήρες, τα ορφανά, τους ξένους και τους φτωχούς, και να μη σκέφτεστε κακό ο ένας εναντίον του άλλου».

Ζαχαρίας 7, 8-10

Πιότερο αξίζει λιγοστό και με δικαιοσύνη, παρά εισοδήματα πολλά φτιαγμένα με αδικία.

Παροιμίες 16, 8

Η Μέλλουσα Κρίση, τοιχογραφία μονής Βορονέτ, Ρουμανία.

Δοξαστικό* των Αἴνων της Ε′ Κυριακής των Νηστειών (του Τριωδίου)

Οὐκ ἔστιν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ ἄσκησις, σὺν ἁγιασμῷ· ὅθεν οὐδὲ πλούσιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ, ἀλλ᾽ ὅσοι τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐν χερσὶ πενήτων ἀποτίθενται. Ταῦτα καὶ Δαυῒδ ὁ Προφήτης διδάσκει λέγων· Δίκαιος ἀνὴρ ὁ ἐλεῶν ὅλην τὴν ἡμέραν, ὁ κατατρυφῶν τοῦ Κυρίου καὶ τῷ φωτὶ περιπατῶν, ὃς οὐ μὴ προσκόψῃ· ταῦτα δὲ πάντα, πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν γέγραπται, ὅπως νηστεύοντες χρηστότητα ποιήσωμεν· καὶ δῴη ἡμῖν Κύριος ἀντὶ τῶν ἐπιγείων τὰ ἐπουράνια.

Ελεύθερη μετάφραση:

Η Βασιλεία του Θεού δεν είναι το τι θα φάμε και τι θα πιούμε, αλλά η δικαιοσύνη και η άσκηση, μαζί με την αγιότητα. Γι' αυτό δεν θα μπουν σ' αυτήν οι πλούσιοι, αλλά όσοι αποθέτουν τους θησαυρούς τους στα χέρια των φτωχών. Αυτά διδάσκει και ο Δαβίδ ο προφήτης λέγοντας: Είναι δίκαιος αυτός ο άνθρωπος που κάνει ελεημοσύνες όλη την ημέρα, αυτός που απολαμβάνει (τον λόγο) του Κυρίου και που δεν θα σκοντάψει ποτέ (σε δυσκολίες), γιατί θα περπατά στο φως Του. Όλα αυτά έχουν γραφτεί για να μας συμβουλέψουν και για να είμαστε ενάρετοι νηστεύοντας. Και θα μας δώσει ο Κύριος σε αντάλλαγμα για τα επίγεια τα επουράνια.

***Δοξαστικό:** Ύμνος της Εκκλησίας που αρχίζει με το «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι»

Η κοινοκτημοσύνη των πρώτων χριστιανών ως υπόδειγμα δικαιοσύνης

42 Όλοι αυτοί ήταν αφοσιωμένοι στη διδασκαλία
των αποστόλων και στη μεταξύ τους κοινωνία, στην
τέλεση της θείας Ευχαριστίας και στις προσευχές.
43 Ένα δέος τούς κατείχε όλους όσοι έβλεπαν πολλά
εκπληκτικά θαύματα να γίνονται μέσω των αποστόλων.
44 Όλοι οι πιστοί ζούσαν σε έναν τόπο και είχαν τα πά-
ντα κοινά· 45 πουλούσαν ακόμα και τα κτήματα και τα
υπάρχοντά τους, και μοίραζαν τα χρήματα σε όλους,
ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. 46 Κάθε μέρα συ-
γκεντρώνονταν με ομοψυχία στο ναό, τελούσαν τη θεία
Ευχαριστία σε σπίτια, τρώγοντας την τροφή τους γεμά-
τοι χαρά και με απλότητα στην καρδιά.

Πράξεις των Αποστόλων 2, 42-46.

Η δικαιοσύνη της αγάπης

Αδέλφια μου, η αγάπη έχει δύο ιδιώματα, δύο χαρί-
σματα. Το ένα δυναμώνει τον άνθρωπο εις τα καλά και
το άλλο αδυνατίζει εις τα κακά. Εγώ έχω ένα ψωμί να το
φάγω και να το πίω, μα εσύ καλά δεν έχεις. Η αγάπη με
λέγει: Μη το τρώγεις μονάχος σου, αλλά δώσε και τον
αδελφόν σου. Έχω φορέματα, μα εσύ δεν έχεις. Η αγάπη
με λέγει: Δώσε του ένα τον αδελφό σου. Ανοίγω το στό-
μα μου να σε κατηγορήσω, να σε ειπώ ψεύματα, η αγάπη
όμως νεκρώνει το στόμα μου, το βουλώνει. Απλώνω το
χέρι να αρπάξω τα πράγματά σου, η αγάπη δεν με αφή-
νει. Είδατε, αδελφοί μου, τι χαρίσματα έχει η αγάπη;

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, Διδαχές

Η ευθύνη του χριστιανού απέναντι στο όραμα για έναν δίκαιο κόσμο

Ας σκεφτούμε μια πραγματική ή φανταστική περίπτωση αδικίας. Ας προτείνουμε λύσεις με βάση το παρακάτω σκεπτικό:

Ας παραθέσουμε τα γεγονότα και τις απαραίτητες πληροφορίες.

Ας αξιολογήσουμε τους κινδύνους, τα πιθανά προβλήματα και τις δυσκολίες.

Ας προτείνουμε με βάση όσα μάθαμε στην ενότητα εναλλακτικές προτάσεις για την επίλυση της αδικίας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Ας εκφράσουμε τη διαίσθηση για την αντίδραση απέναντι στην προτεινόμενη λύση.

Ας σκεφτούμε την αισιόδοξη πλευρά και τις θετικές πλευρές της ιδέας/λύσης.

Τέλος, ας προχωρήσουμε σε μία γενική επισκόπηση της κατάστασης, δηλαδή σε μία χρυσή τομή σε όλα τα παραπάνω, με άξονα την ευθύνη του χριστιανού απέναντι στο όραμα για έναν δίκαιο κόσμο.

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

3.3 Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

Αντιλήψεις για την έννοια της ευτυχίας

Ας παρατηρήσουμε τις παρακάτω εικόνες και ο καθένας και η καθεμία από εμάς ας απαντήσουμε στα ερωτήματα: «Πώς οραματίζομαι την ευτυχία;», «Τι θα μπορούσε να ανατρέψει τα όνειρά μου;», «Εάν συμβεί αυτή η ανατροπή, μπορεί να είμαι ευτυχισμένη/ος και γιατί;».

Στη συνέχεια, ας μοιραστούμε τις απαντήσεις μας και ας καταλήξουμε σε κοινές απαντήσεις, τις οποίες θα ανακοινώσουμε στην ολομέλεια.

Ο αγώνας του σύγχρονου ανθρώπου για την αναζήτηση της ευτυχίας.
Αποτιμήσεις με χριστιανικά, ηθικά κριτήρια

Ας ακούσουμε μελοποιημένους από τον Μίκη Θεοδωράκη τους στίχους του Τάσου Λειβαδίτη, που αναφέρονται στην ευτυχία και τη δυστυχία, και ας γράψουμε 10 λέξεις ή φράσεις που μας έρχονται στο μυαλό ακούγοντάς τους. Θα επαναλάβουμε δύο φορές τη διαδικασία, για να γράψουμε τη δεύτερη φορά λέξεις ή φράσεις που ξεπερνούν την πρώτη μας εντύπωση από το τραγούδι.

Στο τέλος θα τις συζητήσουμε και θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα: «Πώς βρίσκεις την ευτυχία μέσα στη δυστυχία και τον πόνο;».

Την πόρτα ανοίγω το βράδυ

Την πόρτα ανοίγω το βράδυ,
τη λάμπα κρατώ ψηλά,
να δούνε της γης οι θλιμμένοι,
να ’ρθούνε, να βρουν συντροφιά.

Να βρούνε στρωμένο τραπέζι,
σταμνί για να πιει ο καημός
κι ανάμεσά μας θα στέκει
ο πόνος, του κόσμου αδερφός.

Να βρούνε γωνιά ν’ ακουμπήσουν,
σκαμνί για να κάτσει ο τυφλός
κι εκεί καθώς θα μιλάμε
θα ’ρθει συντροφιά κι ο Χριστός.

Τάσος Λειβαδίτης, 1978

Η χριστιανική διδασκαλία για την ευτυχία

Ας καθίσουμε σε ομάδες και ας επιχειρήσουμε να δημιουργήσουμε κάρτες που να εξηγούν τι είναι ευτυχία σύμφωνα με τα παρακάτω κείμενα.

Αφού διαβάσουμε όσα γράψαμε, ας συζητήσουμε το ερώτημα: «ποιος είναι ο πραγματικά ευτυχισμένος με αυτά τα κριτήρια;».

Οι Μακαρισμοί

1 Όταν ο Ιησούς είδε τα πλήθη ανέβηκε στο όρος, κάθισε, και οι μαθητές του ήρθαν κοντά του.
2 Τότε εκείνος άρχισε να τους διδάσκει μ' αυτά τα λόγια:
3 «Μακάριοι όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στο Θεό, γιατί δική τους είναι η βασιλεία του Θεού.
4 »Μακάριοι όσοι θλίβονται για τις αμαρτίες τους και το κακό που κυριαρχεί στον κόσμο, γιατί αυτοί θα παρηγορηθούν από το Θεό.
5 »Μακάριοι όσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη της επαγγελίας.
6 »Μακάριοι όσοι πεινούν και διψούν για την επικράτηση του θελήματος του Θεού, γιατί ο Θεός θα ικανοποιήσει την επιθυμία τους.
7 »Μακάριοι όσοι δείχνουν έλεος στους άλλους, γιατί σ' αυτούς θα δείξει ο Θεός το έλεός του.
8 »Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν το πρόσωπο του Θεού.
9 »Μακάριοι όσοι φέρνουν την ειρήνη στους ανθρώπους, γιατί αυτοί θα ονομαστούν παιδιά του Θεού.
10 »Μακάριοι είναι εκείνοι που έχουν υποστεί διωγμό για χάρη της δικαιοσύνης, επειδή σε αυτούς ανήκει η βασιλεία των ουρανών.

**11 Μακάριοι είστε όταν σας χλευάσουν και σας κατα-
διώξουν και σας κακολογήσουν με κάθε ψεύτικη κατηγο-
ρία εξαιτίας μου.
12 Να αισθάνεστε χαρά και αγαλλίαση, γιατί θ' αντα-
μειφθείτε με το παραπάνω στους ουρανούς. Έτσι κατα-
δίωξαν και τους προφήτες πριν από σας».**

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 1-12

Ευτυχία: Προς Διόγνητον επιστολή

**Ευτυχία δεν είναι να τυραννάς τους συνανθρώπους
σου και να θέλεις να έχεις περισσότερα από εκείνους·
αυτές είναι καταστάσεις με τις οποίες δεν μιμείσαι τον
Θεό, αλλά αποξενώνεσαι από την μεγαλειότητα του
Θεού. Ευτυχία είναι να αναλαμβάνεις το φορτίο της ανά-
γκης του πλησίον σου, να θέλεις να μοιράζεσαι τα δικά
σου με αυτούς που έχουν λιγότερα. Αυτός που, όσα έλα-
βε εκ Θεού, τα μοιράζεται με όσους βρίσκονται σε ανά-
γκη, γίνεται «θεός» γι' αυτούς αφού είναι μιμητής του
Θεού.**

Προς Διόγνητον επιστολή

Κριτήρια για την επίτευξη της προσωπικής και συλλο-γικής ευτυχίας

Αφού σκεφτούμε όσα είπαμε και κάναμε στην ενότη-
τα, ας πάρουμε θέση, συμφωνώντας ή διαφωνώντας με
τα παρακάτω αποφθέγματα και επιχειρηματολογώντας
για τη θέση μας. Στη συζήτηση, μπορούμε να αλλάξουμε
θέση, εξηγώντας τι ακούσαμε και μας έκανε να αλλάξου-
με θέση.

Περί ευτυχίας αποφθέγματα:

α. Κανένας δεν έχει δικαίωμα να ευτυχεί μόνος του.

Ραούλ Φολερώ

β. Κύριε, μάθε μας ν' αγαπήσουμε αυτούς που δεν αγαπήθηκαν. Κάνε μας να υποφέρουμε με τον πόνο των άλλων. Μην επιτρέψεις πια να ευτυχούμε μόνοι μας… Δος μας την αγωνία της παγκόσμιας δυστυχίας και φύλαξέ μας από τη λησμονιά των άλλων.

π. Γερβάσιος Ραπτόπουλος

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

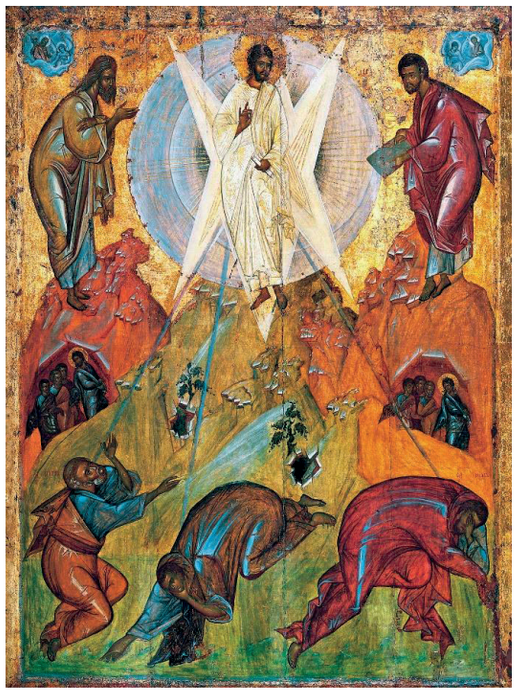
3.4 Η ΕΛΠΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Η ελπίδα για ένα καλύτερο κόσμο σήμερα και αύριο

Ας προκαλέσουμε τη φαντασία μας και ας εκφράσουμε σκέψεις, αισθήματα και ιδέες με χρώματα, σχήματα και λέξεις πάνω σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού, με θέμα: «Πώς οραματίζομαι έναν καλύτερο κόσμο». Θα κρατήσουμε το συλλογικό μας έργο και θα μας βοηθάει σε όσα θα μάθουμε στην ενότητα.

Η ελπίδα για τη μεταμόρφωση του κόσμου στον Χριστιανισμό

Ας κοιτάξουμε την εικόνα για λίγη ώρα χωρίς να μιλάμε και ας προσέξουμε κάθε σημείο και κάθε πρόσωπο ξεχωριστά. Ας γράψουμε ο καθένας και η καθεμία από εμάς 10 λέξεις ή φράσεις σχετικά με οποιαδήποτε όψη ή πτυχή της εικόνας. Ας επαναλάβουμε το ίδιο προσπαθώντας να βρούμε επιπλέον άλλες 10 λέξεις ή φράσεις.

Θεοφάνης ο Έλληνας. Μεταμόρφωση, 15ος αι.

Αφού προχωρήσαμε πέρα από την πρώτη ματιά, την αρχική εντύπωση και την επιγραφή της εικόνας, ας ακούσουμε τι έγινε εκείνη την ημέρα στο βουνό.

Αφού διαβάσουμε την αγιογραφική περικοπή, ας συζητήσουμε σχετικά με το χριστιανικό όραμα της μεταμόρφωσης του κόσμου.

Η μεταμόρφωση του Ιησού

1 Ύστερα από έξι μέρες, παίρνει ο Ιησούς μαζί του τον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, τον αδερφό του, και τους ανεβάζει σ' ένα ψηλό βουνό. 2 Εκεί μεταμορφώθηκε μπροστά τους· έλαμψε το πρόσωπό του σαν τον ήλιο και τα ενδύματά του έγιναν άσπρα σαν το φως. 3 Τότε εμφανίστηκε σ' αυτούς ο Μωυσής και ο Ηλίας, και συνομιλούσαν με τον Ιησού. 4 «Κύριε, είναι ωραία να μείνουμε εδώ!», είπε ο Πέτρος στον Ιησού. «Να κάνουμε, αν θέλεις, εδώ τρεις σκηνές: μία για σένα, μία για το Μωυσή και μία για τον Ηλία».

5 Ενώ μιλούσε ακόμα, ένα φωτεινό σύννεφο τους σκέπασε, και μέσα από το σύννεφο ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, ο εκλεκτός μου· αυτόν να ακούτε». 6 Όταν το άκουσαν οι μαθητές, έπεσαν με το πρόσωπο στη γη και φοβήθηκαν πολύ. 7 Τους πλησίασε τότε ο Ιησούς, τους άγγιξε και τους είπε: «Σηκωθείτε και μη φοβόσαστε». 8 Σήκωσαν τότε τα μάτια τους και δεν είδαν κανέναν άλλο, παρά τον ίδιο τον Ιησού μόνο του.

9 Ενώ κατέβαιναν από το βουνό, τους πρόσταξε: «Μην πείτε σε κανέναν αυτό που είδατε, ώσπου ν' αναστηθεί ο Υιός του Ανθρώπου από τους νεκρούς».

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 17, 1-9

Η αναγκαιότητα προσωπικού και συλλογικού αγώνα των χριστιανών για τη μεταμόρφωση του εαυτού και του κόσμου

Ας μελετήσουμε ο καθένας και η καθεμία από εμάς τα παρακάτω κείμενα και ας σημειώσουμε ιδιαιτερότητες και κοινά χαρακτηριστικά.

Ας συζητήσουμε όσα σημειώσαμε με τον διπλανό/τη διπλανή μας και ας καταλήξουμε σε κοινά αποτελέσματα, τα οποία θα ανακοινώσουμε και θα συζητήσουμε στην ολομέλεια. Τέλος, ας σκεφτούμε ξανά τι χρειάζεται να κάνουμε για τη μεταμόρφωση του εαυτού και του κόσμου.

Άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ και Μοτοβίλωφ*

(*Σημ. Ο κτηματίας Νικόλαος Μοτοβίλωφ, που το 1831 θεραπεύθηκε θαυματουργικά μετά από σοβαρή ασθένεια από τον όσιο Σεραφείμ, συνδέθηκε πολύ με τον όσιο και αξιώθηκε να συζητήσει πολύ μαζί του για πνευματικά θέματα. Τη συζήτηση που ακολουθεί την κατέγραψε ο ίδιος ο Μοτοβίλωφ σε σημειώσεις, οι οποίες αργότερα εκδόθηκαν από τον π. Παύλο Φλωρένσκυ).

– Γέροντα, είπα, όλη την ώρα μιλάτε για τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, την οποία πρέπει ν αποκτήσουμε, αλλά πώς και πού μπορώ να την δω; Τα καλά έργα είναι ορατά. Άραγε το Άγιο Πνεύμα μπορεί να γίνει ορατό; Πώς μπορώ να γνωρίζω αν Αυτό είναι μαζί μου ή όχι;

– Η χάρη του Αγίου Πνεύματος, η οποία μας έχει δοθεί στο βάπτισμα, λάμπει στην καρδιά μας, παρά τις αμαρτίες και τα σκοτάδια που μας περικυκλώνουν. Αυτή εμφανίζεται μέσα σε άρρητο φως σ' εκείνους, με τους οποίους ο Κύριος αναγγέλλει την παρουσία Του. Οι άγιοι Απόστολοι αισθάνθηκαν χειροπιαστά την παρουσία του Αγίου Πνεύματος.

Εγώ τότε ρώτησα:

– Πώς θα μπορούσα να γίνω και εγώ προσωπικά μάρτυρας αυτού του πράγματος; Ο π. Σεραφείμ με αγκάλιασε και μου είπε:

– Αγαπητέ μου, εμείς είμαστε και οι δύο τώρα μέσα στο Άγιο Πνεύμα. Γιατί δεν με κοιτάζεις;

– Γέροντα, δεν μπορώ να σας κοιτάξω, διότι το πρόσωπό σας έγινε φωτεινότερο από τον ήλιο και τα μάτια μου έχουν θαμπωθεί.

– Μη φοβάσαι, διότι και εσύ έχεις γίνει τώρα φωτοφόρος όπως και εγώ. Έχεις και εσύ τώρα γεμίσει από το Άγιο Πνεύμα, αλλιώς δεν θα μπορούσες να με δεις έτσι όπως με βλέπεις.

[…] Τον κοίταξα και με διαπέρασε ρίγος. Φανταστείτε τον ήλιο στην πιο δυνατή λάμψη της μεσημβρινής ακτινοβολίας του και στο κέντρο του ηλίου να βλέπετε το πρόσωπο ενός ανθρώπου, που συνομιλεί μαζί σας. Βλέπετε τις κινήσεις των χειλιών του, την έκφραση των ματιών του, ακούτε τη φωνή του, αισθάνεστε ότι το ένα του χέρι είναι απλωμένο γύρω από τον ώμο σας, αλλά δεν βλέπετε ούτε αυτό το χέρι, ούτε το πρόσωπο, παρά μόνο το εκτυφλωτικό φως που απλώνεται παντού γύρω σας και φωτίζει με τη λάμψη του το χιόνι που καλύπτει το ξέφωτο και τις χιονονιφάδες που πέφτουν.

– Τι αισθάνεσαι; με ρώτησε.

– Ησυχία και ειρήνη ανέκφραστη, είπα.

– Και τι ακόμη αισθάνεσαι;

– Να γεμίζει η καρδιά μου από άρρητη χαρά.

– Αυτή η χαρά που αισθάνεσαι είναι μηδαμινή, όταν συγκριθεί με εκείνη τη χαρά για την οποία έχει γραφεί: «ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν». Σε μας δόθηκε μια σκιά μόνο της χαράς αυ-

τής, τι να πει κανείς για την πραγματική χαρά; Τι αισθάνεσαι ακόμη, άνθρωπε του Θεού;

– Ανέκφραστη θερμότητα, είπα.

– Τι είδους θερμότητα; Είμαστε στο δάσος, τώρα είναι χειμώνας και παντού γύρω μας χιόνι… Τι είδους θερμότητα είναι αυτή που αισθάνεσαι;

Και εγώ απεκρίθηκα:

– Όπως όταν λούζομαι με ζεστό νερό. Αισθάνομαι ακόμη ευωδία τέτοια, που ποτέ μέχρι τώρα δεν έχω αισθανθεί.

– Ξέρω, ξέρω, είπε εκείνος, σε ρωτώ επίτηδες. Αυτή η ευωδία που αισθάνεσαι είναι η ευωδία του Αγίου Πνεύματος. Και αυτή η θερμότητα για την οποία μιλάς δεν υπάρχει στην ατμόσφαιρα, αλλά μέσα μας. Θερμαινόμενοι από αυτήν οι ερημίτες δεν φοβούνταν τον χειμώνα, διότι φορούσαν τον χιτώνα της χάριτος ο οποίος αντικαθιστούσε το ένδυμα. «Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐστιν». Η κατάσταση στην οποία τώρα βρισκόμαστε το αποδεικνύει. Να τι σημαίνει να είσαι πλήρης Πνεύματος Αγίου.

– Θα θυμάμαι το έλεος αυτό που μας επισκέφθηκε σήμερα; ερώτησα.

– Πιστεύω ότι ο Κύριος θα σε βοηθήσει να το διαφυλάξεις στην καρδιά σου, διότι αυτό δόθηκε όχι μόνο για μας, αλλά διά μέσου ημών και για τον υπόλοιπο κόσμο. Πορεύου εν ειρήνη! Ο Κύριος και η Παναγία ας είναι μαζί σου!

Όταν τον άφησα, το όραμα δεν είχε παύσει: ο γέροντας βρισκόταν στην ίδια θέση που είχε στην αρχή της συνομιλίας μας και το άρρητο φως που είχα ιδεί με τα μάτια μου συνέχιζε να τον περιβάλλει.

Αρχιμ. Ιουστίνος Πόποβιτς, Οσίου Σεραφείμ του Σαρώφ Βίος

Η Μεταμόρφωση της ζωής

Μέσα στα όρια της γης υπάρχει ακόρεστη πείνα και άσβεστη δίψα θεογνωσίας, διότι ο αγώνας μας είναι να φθάσουμε τον Άφθαστο, να δούμε τον Αόρατο, να γνωρίσουμε Αυτόν που βρίσκεται πέρα από κάθε γνώση.

Η ορμή αυτή αυξάνει ακατάπαυστα σε κάθε άνθρωπο, όταν το Φως της Θεότητας ευδοκήσει να τον καταυγάσει, έστω και με κάποια αμυδρά προσέγγισή Του, διότι τότε στους νοερούς οφθαλμούς μας αποκαλύπτεται σε ποια άβυσσο διαμένουμε. Η όραση αυτή καταπλήσσει όλο τον άνθρωπο, και τότε η ψυχή του δεν γνωρίζει ανάπαυση και δεν μπορεί να τη βρει, μέχρις ότου ελευθερωθεί πλήρως από το σκοτάδι που την διακατέχει, μέχρις ότου γεμίσει από την Ακόρεστη Τροφή, μέχρις ότου το Φως αυτό αυξηθεί στην ψυχή και ενωθεί μαζί της τόσο, ώστε Φως και ψυχή να γίνουν ένα, προκαταγγέλλοντας τη θέωσή μας στη Θεία δόξα.

Η Μεταμόρφωση του Κυρίου αποτελεί στερεό θεμέλιο της ελπίδας για τη μεταμόρφωση όλης της ζωής μας –η οποία τώρα είναι γεμάτη από κόπο, ασθένειες, φόβο– σε ζωή άφθαρτη και θεοειδή. Εν τούτοις, η ανάβαση αυτή στο υψηλό όρος της Μεταμορφώσεως συνδέεται με μεγάλο αγώνα. Όχι σπάνια εμείς εξασθενούμε από την αρχή αυτού του αγώνα και απελπισία φαίνεται να κυριεύει την ψυχή…

Προ ετών, κατά την ημέρα της Μεταμορφώσεως, ρώτησα κάποιον ασκητή ο οποίος, όπως αναμφίβολα πιστεύω, αξιώθηκε πολλές φορές να δει αυτό το Φως… Δεν έβλεπα την οδό μπροστά μου· δεν γνώριζα πώς να εισέλθω σε αυτή τη ζωή, από πού να αρχίσω· αισθανόμουν τον εαυτό μου μέσα σε γνόφο και ρώτησα: «Τι να κάνω για να κληρονομήσω την αιώνια ζωή;».

Και μου δόθηκε η απάντηση: «Να προσεύχεσαι, όπως ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, ο οποίος για χρόνια έκραζε, "Κύριε, φώτισόν μου το σκότος", και εισακούσθηκε».

Αρχιμ. Σωφρόνιος Σαχάρωφ, Άσκηση και Θεωρία

Προτάσεις δράσεων για τη μεταμόρφωση των ανθρώπων και του κόσμου στο παρόν και στο μέλλον

Με αφορμή όσα λένε τα παρακάτω κείμενα, ας αναζητήσουμε τρόπους που μπορούμε εμείς να δράσουμε για τη μεταμόρφωση του κόσμου. Ποιος είναι ο ρόλος των «άλλων» σε αυτήν τη δράση μας; Τι κερδίζουμε εμείς από μία φιλανθρωπική δράση, μία εθελοντική προσφορά ή μία επίσκεψη σε ανθρώπους που έχουν ανάγκη;

Η δύναμη της αμοιβαίας μεταμόρφωσης

39. Οι χριστιανοί όχι μόνο έχουν μάθει να συνυπάρχουν με ανθρώπους άλλων θρησκευτικών παραδόσεων, αλλά και έχουν μεταμορφωθεί μέσα από αυτήν τη συνύπαρξη. Έχουμε ανακαλύψει άγνωστες πτυχές της παρουσίας του Θεού στον κόσμο και ξεχασμένα στοιχεία των δικών μας χριστιανικών παραδόσεων. Επίσης, έχουμε προσέξει περισσότερο τα πολλά χωρία από τη Βίβλο, τα οποία μας καλούν να είμαστε περισσότερο ευαίσθητοι απέναντι στους άλλους…

42. Μπορεί λοιπόν κανείς να αντλήσει συμπεράσματα από αυτά τα παραδείγματα και από παρόμοιες εμπειρίες στην καθημερινή ζωή, για ένα όραμα αμοιβαίας φιλοξενίας μεταξύ των ανθρώπων διαφορετικών θρησκευτικών παραδόσεων. Από την χριστιανική προοπτική, αυτό σχετίζεται στενά με το λειτούργημα της

συμφιλίωσης. Προϋποθέτει τόσο τη μαρτυρία μας στους «άλλους» για τον Θεό εν Χριστώ, όσο και την προθυμία μας να επιτρέψουμε στον Θεό να μας μιλήσει μέσω των «άλλων». Όταν γίνεται αντιληπτή κατ' αυτόν τον τρόπο, η ιεραποστολή δεν αφήνει περιθώρια για θριαμβολογίες. Συμβάλλει στην κατάργηση των αιτίων της θρησκευτικής εχθρότητας και της βίας που συχνά τη συνοδεύουν. Η φιλοξενία απαιτεί από τους χριστιανούς να αποδεχθούν τους άλλους ως δημιουργημένους κατ' εικόνα Θεού, γνωρίζοντας ότι ο Θεός μπορεί να μας μιλά μέσω των άλλων για να μας διδάξει και να μας μεταμορφώσει, όπως ακριβώς μπορεί να χρησιμοποιεί εμάς για να μεταμορφώσει τους άλλους.

43. Η βιβλική διήγηση και οι εμπειρίες στο οικουμενικό κίνημα φανερώνουν ότι μια τέτοια αμοιβαία μεταμόρφωση βρίσκεται στο επίκεντρο της αυθεντικής χριστιανικής μαρτυρίας. Η ανοιχτοσύνη απέναντι στους «άλλους» μπορεί να αλλάξει τους «άλλους», όπως μπορεί να αλλάξει κι εμάς. Μπορεί να τους προσφέρει νέες προοπτικές για τον Χριστιανισμό και το Ευαγγέλιο. Μπορεί επίσης να τους οδηγήσει σε μια νέα κατανόηση της δικής τους πίστης.

Μια τέτοια ανοιχτοσύνη, καθώς και η μεταμόρφωση που προκύπτει από αυτήν, μπορεί με τη σειρά της να εμπλουτίσει τη ζωή μας με απροσδόκητους τρόπους.

Πρόταση προς συζήτηση επιτροπών του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών Πίστη και Τάξη, Διαθρησκειακές Σχέσεις, Ιεραποστολή και Ευαγγελισμός

Έχω ένα όνειρο…

Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα ακόμη και η Πολιτεία του Μισισίπι, μια έρημη πολιτεία, πνιγμένη από τη λάβρα

της αδικίας και της καταπίεσης, θα μεταμορφωθεί σε μια όαση ελευθερίας και δικαιοσύνης.

Έχω ένα όνειρο ότι τα τέσσερα παιδιά μου μια μέρα θα ζήσουν σε ένα έθνος, όπου δε θα κριθούν από το χρώμα του δέρματός τους, αλλά από το περιεχόμενο του χαρακτήρα τους.

Έχω ένα όνειρο σήμερα.

Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα η πολιτεία της Αλαμπάμα… θα μεταμορφωθεί σε μια πολιτεία, όπου τα μικρά μαύρα αγόρια και κορίτσια θα μπορέσουν να πιαστούν χέρι με χέρι με τα μικρά λευκά αγόρια και κορίτσια και να περπατήσουν μαζί σας αδελφές και αδελφοί.

Έχω ένα όνειρο σήμερα.

Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα κάθε κοιλάδα θα υψωθεί, κάθε λόφος και βουνό θα χαμηλώσει, οι ανώμαλοι τόποι θα γίνουν ομαλοί και οι στραβοί τόποι θα γίνουν ευθείς και η δόξα του Κυρίου θ' αποκαλυφθεί και όλη η σάρκα μαζί θα την αναγνωρίσει…

Όταν αφήσουμε την ελευθερία να ηχήσει, όταν την αφήσουμε να ηχήσει από κάθε χωριό και κάθε κωμόπολη, από κάθε πολιτεία και κάθε πόλη, θα μπορέσουμε να επισπεύσουμε εκείνη τη μέρα που όλα τα παιδιά του Θεού, μαύροι άνθρωποι και λευκοί άνθρωποι, εβραίοι και εθνικοί, προτεστάντες και καθολικοί, θα μπορέσουν να ενώσουν τα χέρια και να τραγουδήσουν τα λόγια του παλιού νέγρικου ύμνου: «Επιτέλους, ελεύθεροι! Επιτέλους, ελεύθεροι! Ευχαριστούμε τον Παντοδύναμο Θεό, επιτέλους είμαστε ελεύθεροι!».

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, I Have a Dream

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Πηγές εικονιστικού και λοιπού βοηθητικού υλικού

1.1 Επιστήμη και θρησκεία

– Άγ. Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας (2003). Λόγοι και Ομιλίες, τόμος Γ΄, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη, σσ. 9-14.

– Ζηζιούλας, Ιω., μητρ. Περγάμου (2002). Ο άνθρωπος και το περιβάλλον: Ορθόδοξη θεολογική προσέγγιση. Στο Επιστήμες Τεχνολογίες αιχμής και Ορθοδοξία. Διεθνές επιστημονικό συνέδριο. 4-8 Οκτωβρίου 2000. Αθήνα: Ι. Σ. της Εκκλησίας της Ελλάδος.

1.2 Ηθική της τεχνολογίας

– Κυριαζόπουλος, Σπ. (1965). Η καταγωγή του τεχνικού πνεύματος, Αθήνα: Γρηγόρης, σσ. 154-155.

– Μπέγζος Μ. (2009). Τεχνολογία και Θεολογία, ηλεκτρ. περιοδικό Αντίφωνο: Επιστήμες, φιλοσοφία, τέχνες, Θεολογία.

– Μπεκριδάκης Δ. (2010). Ιδεολογία και Τεχνολογία: Απόπειρα διερεύνησης των θεολογικών όρων άρθρωσης του τεχνικού φαινομένου. Ανακτήθηκε από https://www.academia.edu/15551665/Θεολογία_και_Τεχνολογία (10/2/2020).

– Ζιάκας Θ. (2002). Ο νεωτερικός μεσσιανισμός, περιοδικό Άρδην (τ. 35).

– Μέλλουσα Κρίση. Ανακτήθηκε από https://techcomic.wordpress. com/category/religion/ (10/2/2020).

27-0841_I_c_thriskeutika_1-72_18b.indd 119 13/03/2024 11:43:47

1.3 Εφαρμογές της Γενετικής

– **Σαντέλ Μάικλ (2011). Ενάντια στην τελειότητα: Η ηθική στην εποχή της γενετικής μηχανικής, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 106.**

– **Σχολικό βιβλίο Βιολογίας Γ΄ Γενικού Λυκείου Θετικής Κατεύθυνσης, 2014, κεφ. 4, Τεχνολογία του ανασυνδυασμένου DNA, σ. 61.**

– **Σύμβαση Οβιέδο (1997). Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική.**

– **Χατζηνικολάου Νικόλαος, μητρ. Μεσογαίας (2007). Ελεύθεροι από το γονιδίωμα: Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής, Αθήνα: Σταμούλης, σσ. 37-38.**

– **Γιαμβριάς Χρήστος, Οι σύγχρονες εξελίξεις των Βιολογικών επιστημών πρόκληση για τον σημερινό άνθρωπο, 1997, περ. Ακτίνες, σ. 579.**

1.4 Οικο-θεολογία

– **Jordan Chris (2009). Midway: Message from the Gyre. Ανακτήθηκαν από http://www.chrisjordan.com/gallery/midway/#about (3/9/2016).**

Αποφθέγματα:

α. Αββάς Ισαάκ ο Σύρος, Λόγοι ασκητικοί, Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών Ισαάκ του Σύρου, Θεσσαλονίκη: Πατερικές Εκδόσεις Γρηγόριος ο Παλαμάς, 1991, ΞΒ΄-ΠΣΤ΄.

β. Κάλλιστος Ware, μητρ. Διοκλείας, Αρχή Ημέρας. Η ορθόδοξη προσέγγιση της Δημιουργίας (Νίκη Τσιρώνη μτφρ.), εκδ. Ιερού προσκυνήματος Αγίου Γεωργίου του εν Ιωαννίνοις, Ιωάννινα 2007, σσ. 15-17.

γ. Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Μητρ. Φλωρίνης Αυγουστίνος Καντιώτης, Κοσμάς ο Αιτωλός, Ορθόδοξος Ιεραποστολική Αδελφότητα «Ο Σταυρός».

δ. Τζαβάρας, Α. (2005). Αναμνήσεις από τον Γέροντα Πορφύριο. Μήλεσι Ωρωπού: Ι. Γ. Η. Μεταμορφώσεως Σωτήρος.

– Κοινή Διακήρυξη Πάπα Ιωάννη Παύλου Β΄ και Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, Βενετία 2002. Ανακτήθηκε από: http://www.naturazante.com/2007/07/blog-post_3164.html (10/2/2020).

2.1 Πλούτος και φτώχεια

Γελοιογραφίες για τον πλούτο και την εργασία.

α. Kuczynski Pawel. Ανακτήθηκε 3/9/2016 από http://imagesphotogallery.blogspot.gr/2014/05/contradictions-of-human-race-in.html.

β. Kuczynski Pawel. Ανακτήθηκε 3/9/2016 από http://pawelkuczy nski.com/Prace/Cartoons/

γ. Joaquín Salvador Lavado «Quino» (1987). Κινολογίες, εκδ. Ars Longa, σελ. 17.

– Ιωάννης Χρυσόστομος, PG 52,399. Στο Θέματα Ζωής, τ. Α΄, εκδ. Ι. Μ. Παρακλήτου, 2003, σσ. 182-195.

– Βασίλειος Μέγας, PG 31, 261-277. Ομιλία εις το ρητό του κατά Λουκάν «Καθελώ μου τάς ἀποθήκας καί μείζονας οἰκοδομήσω» καί περί πλεονεξίας. Ανακτήθηκε από https://poimin.gr/omilia-megaloy-vasileioy-

eis-to-riton-toy-kata-loykan-eyaggelioy-kathelo-moy-tas-apothikas-kai-meizonas-oikodomiso-kai-peri-pleonexias/ (10/2/2020).

– Παλλάδιος, Λαυσαϊκόν, PG 34, 1018A-1019C (επιλογές - απόδοση Θ. Ν. Παπαθανασίου). Στο Μπέγζος, Μ., Παπαθανασίου, Α., Θέματα Χριστιανικής Ηθικής Γ' Γενικού Λυκείου, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2011, σσ. 33-34.

– Παπαθανασίου Αθ. & Κουκουνάρας Λιάγκης Μ. (2020). Ζητήματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ΄ Εκκλ/κών Λυκείων, σσ. 39-41.

– Eichenberg Fritz (1950). Ο Χριστός στο συσσίτιο (Christ in the breadline). Ανακτήθηκε από http://thecatholiccatalogue.com/the-prayer-of-st-francis-illustrated-by-fritz-eichenberg/ (10/2/2020).

– Ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος στο συσσίτιο της Αρχιεπισκοπής Αθηνών (φωτ.): Ανακτήθηκε από http://www.ecclesia.gr/epikairotita/main_epikairotita_next.asp?id=2729 (13/2/2020).

2.2 Η ηθική της εργασίας

– ΟΗΕ (1948): Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (άρθρα 23, 24 και 25).

– Ιωάννης Χρυσόστομος, Λόγος α' εις το «Ασπάσασθε Πρίσκιλλαν και Ακύλαν», PG 51, 187-196.

– Σινόπουλος Π. Α. (1997). Εργασία και σχέσεις αλληλεγγύης οικογενειακού τύπου. Η οικογένεια ως μονάδα εργασίας του λαού της Παλαιάς Διαθήκης, Αθήνα, εκδ. Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, σσ. 65-71.

– **Μπουλγκάκωφ Σεργκέι (1964). Ορθοδοξία και οικονομική ζωή, περ. Σύνορο, τ. 31, σσ. 153-161.**

– **Άγιος Εφραίμ ο Σύρος, Ασκητικά, Θεσσαλονίκη: Ρηγόπουλος, 1996, σελ. 326-331.**

2.3 Η μοναξιά του ανθρώπου

– **Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Εις την προς Εφεσίους Κ΄, 5, ΕΠΕ, 21, PG 62, 146-148.**

  α. **Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Εις Γέν. Ζ', ΕΠΕ 8, 138**

  β. **Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Εις Πράξ. Ομ. ΜΘ', ΕΠΕ 16Β, 124.**

  γ. **Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Προς Κολοσσαείς Ομιλία ΙΒ', ΕΠΕ 22, 342.**

– **Αββάς Ματώης, Αποφθέγματα, Ecclesiae Graecae monumenta, στ. 561-562.**

– **Παπαθανασίου Αθ. & Κουκουνάρας Λιάγκης Μ. (2020). Ζητήματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ΄ Εκκλ/κών Λυκείων, σ. 31.**

2.4 Η επανάσταση του Χριστιανισμού

– **Άγιος Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας, Αγάπησα το μαρτύριο: Αυτοβιογραφία, αρχιμ. Νεκτάριος Αντωνόπουλος επιμ., Αθήνα: Πορφύρα, 2013, σσ. 88-89.**

– **Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς (2008). Αργά βαδίζει ο Χριστός, Αθήνα: Εν πλω, σσ. 42-47.**

– **Παπαθανασίου Αθ. & Κουκουνάρας Λιάγκης Μ. (2020). Ζητήματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ΄ Εκκλ/κών Λυκείων, σσ. 25-26.**

3.1 Το όραμα της ειρήνης

– Βρεττάκος Ν. (1981). Τα ποιήματα, τ. Β΄, Αθήνα: Τρία φύλλα, σ. 263.

– Όσιος Σεραφείμ του Σάρωφ. Σταχυολογήματα, Στο Η φωνή των Πατέρων, τόμ. Α΄ (1-10), Ι. Μ. Παρακλήτου Ωρωπός Αττικής, 2011.

– Αγία και Μεγάλη Σύνοδος (2016). Η Αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας εις τον σύγχρονον κόσμον (παράγραφοι Γ΄ και Δ΄).

– Παπαδόπουλος Χρυσόστομος, Μητρ. Αθηνών, Ιστορία της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων, Αθήνα 1910, έκδ. Πατριαρχείον Ιεροσολύμων (Α΄ ανατύπωσις 2010), σσ. 231-232 (απόδοση στη νεοελληνική).

– Πάπας Φραγκίσκος και Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, Κοινή δήλωση, Ιεροσόλυμα 2014, παράγραφοι 7,8,9.

3.2 Η ευθύνη για τη δικαιοσύνη

– Καραγιάννης Δ. (2010). Η αδικία που πληγώνει, Αθήνα: Αρμός, σσ. 46 -47.

– Αθανάσιος, μητρ. Λεμεσού (2016). Καθ' Οδόν. Περιοδική Νεανική Έκδοση Ι. Μ. Λεμεσού, τ. 53.

– Παπαθανασίου, Θ. (2001). Κοινωνική δικαιοσύνη και ορθόδοξη θεολογία: Μία προκήρυξη, Αθήνα: Ακρίτας, σ. 46.

– Μαυρόπουλος, Δ. (2015). Η δικαιοσύνη του Θεού, περ. Νέα Ευθύνη, τχ. 29 (αποσπάσματα).

– Μενούνος, Ιω. (1979). Κοσμά του Αιτωλού Διδαχές. Αθήνα: Τήνος.

3.3 Η κατάκτηση της ευτυχίας

– Τάσος Λειβαδίτης (1978). Μουσική: Μ. Θεοδωράκης.

– Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή, Χ, 5-6, ΒΕΠΕΣ 2, 253, μετάφρ. π. Θεοδόσιος Μαρτζούχος.

– π. Γερβάσιος Ραπτόπουλος http://www.diakonia-filakon.gr/frontend/articles.php?cid=106.

3.4 Η ελπίδα για τη μεταμόρφωση του κόσμου

– Γκότσης, Χ. (2000). Ο μυστικός κόσμος των βυζαντινών εικόνων, Αθήνα: Αποστολική Διακονία.

– Αρχιμ. Ιουστίνος Πόποβιτς (1995). Οσίου Σεραφείμ του Σαρώφ Βίος. Θεσσαλονίκη: Το Περιβόλι της Παναγίας.

– Αρχιμ. Σωφρονίου, Σαχάρωφ (2010). Άσκηση και Θεωρία, Έσσεξ Αγγλίας: εκδ. Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου.

– Θρησκευτικός πλουραλισμός και Χριστιανική αυτο-κατανόηση (2005). Πρόταση προς συζήτηση επιτροπών του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών Πίστη και Τάξη, Διαθρησκειακές Σχέσεις, Ιεραποστολή και Ευαγγελισμός. Ανακτήθηκε από https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/other-meetings / mission-and-evangelism/gr13.pdf (10/2/2020).

– Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, I Have a Dream, Ομιλία στο

μνημείο του Λίνκολν, Ουάσιγκτον, 28 Αυγούστου 1963.

Για τη μετάφραση των κειμένων της Αγίας Γραφής χρησιμοποιήθηκε η έκδοση της Βιβλικής Εταιρίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

1.1 Επιστήμη και θρησκεία 7

1.2 Ηθική της τεχνολογίας 12

1.3 Εφαρμογές της Γενετικής 20

1.4 Οικο-θεολογία 30

2. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

2.1 Πλούτος και φτώχεια 40

2.2 Η ηθική της εργασίας 52

2.3 Η μοναξιά του ανθρώπου 62

2.4 Η επανάσταση του Χριστιανισμού 68

3. ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΟΡΑΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΜΑΣ

3.1 Το όραμα της ειρήνης 82

3.2 Η ευθύνη για τη δικαιοσύνη 91

3.3 Η κατάκτηση της ευτυχίας 103

3.4 Η ελπίδα για τη μεταμόρφωση του κόσμου 109

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.